

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Luokanopettajien käsityksiä ja kokemuksia kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta alkuopetuksessa

Pro gradu -tutkielma
Meri Kutvonen
Kasvatustieteiden tiedekunta
Luokanopettajakoulutus
Lapin yliopisto
2023

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Luokanopettajien käsityksiä ja kokemuksia kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta alkuopetuksessa

Tekijä: Meri Kutvonen

Koulutusohjelma/oppiaine: Kasvatustiede / Luokanopettajakoulutus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma X Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 56 + 1 liite

Vuosi: 2023

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmassani kuvaan alkuopetuksessa työskentelevien luokanopettajien käsityksiä ja kokemuksia kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta alkuopetuksessa. Aihe on tärkeä, sillä koululla on oma vastuunsa kehotunnekasvatuksen toteuttajana. Koulu voi olla merkittävä toimija oppilaiden ajattelun, arvojen sekä asenteiden kehittämisessä.

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys on kolmiosainen. Tutkimukseni teoriaosassa tarkastelen ensin seksuaalisuutta ja lapsen seksuaalista kehitystä. Tämän jälkeen kuvaan seksuaalikasvatuksen ja Opetussuunnitelman yhteyttä sekä tarkastelen aikaisemman kirjallisuuden valossa seksuaalikasvatuksen toteutustapoja. Lopuksi nostan esiin kehotunnekasvatus -käsitteen ja määrittelen siihen liittyvät kahdeksan osatekijää.

Tutkimuskysymysteni avulla haluan saada tietoa siitä, millaisia käsityksiä ja kokemuksia alkuopetuksessa työskentelevillä luokanopettajilla on kehotunnekasvatuksesta. Lisäksi minua kiinnostaa, millaista luokanopettajien käsitysten mukaan hyvä kehotunnekasvatus on, millaisia kokemuksia heillä on sen toteuttamisesta, mitä haasteita siihen liittyy ja miten he kehittäisivät kehotunnekasvatusta.

Tutkimusotteeni on laadullinen, jossa aineisto on hankittu haastattelemalla viittä alkuopetuksessa työskentelevää luokanopettajaa. Tutkimusaineisto on kerätty kevään 2023 aikana. Aineiston analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tulosten mukaan hyvä kehotunnekasvatus on osallistavaa, oppilaan ikätason huomioivaa sekä moninaisuuden huomioivaa. Kehotunnekasvatuksen toteuttamista pidetään tärkeänä. Kehotunnekasvatukseen yhdistetään silti haasteita, jotka liittyvät opetusmateriaaliin, toteutuksen epä säännöllisyyteen sekä oppilaiden suhtautumiseen. Tulosten mukaan luokanopettajilla on myös ajatuksia kehotunnekasvatuksen kehittämisestä.

Johtopäätöksinä totean, että kehotunnekasvatuksen toteuttaminen on tärkeää, koska se edistää oppilaiden hyvinvointia ja ajattelua. Kehotunnekasvatuksen tulisi olla luonnollinen osa koulun arkea eikä toteuttamisen tulisi olla luokanopettajille liian kuormittavaa.

Avainsanat: kehotunnekasvatus, alkuopetus, seksuaalikasvatus, laadullinen tutkimus, luokanopettajat

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Seksuaalisuus ja lapsen seksuaalinen kehitys	6
2.1 Seksuaalisuuden käsite.....	6
2.2 Lapsen seksuaalisen kehityksen vaiheet.....	8
3 Seksuaalikasvatus	10
3.1 Seksuaalikasvatus ja opetussuunnitelma.....	10
3.2 Seksuaalikasvatuksen toteutus.....	11
4 Kehotunnekasvatus	16
4.1 Käsitelmäärittelyä.....	16
4.2 Kehotunnekasvatuksen osatekijät.....	17
4.2.1 Oman kehon tuntemus.....	18
4.2.2 Tunteet, läheisyys ja itsetunto.....	18
4.2.3 Ympäristö ja muut ihmiset.....	20
4.2.4 Hyvinvointi, terveys ja lisääntyminen.....	20
4.2.5 Normit, tavat ja oikeudet.....	21
5 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	23
6 Tutkimuksen empiirinen toteutus	24
6.1 Fenomenografia.....	24
6.2 Tutkimusaineisto ja sen hankinta.....	25
6.3 Tutkimushenkilöt.....	26
6.4 Aineiston analyysi.....	26
6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	32
7 Tutkimustulokset	34
7.1 Hyvä kehotunnekasvatus.....	34
7.2 Kehotunnekasvatuksen toteuttaminen ja menetelmät.....	37
7.3 Kehotunnekasvatuksen haasteet.....	42
7.4 Kehotunnekasvatuksen kehittäminen.....	44
8 Pohdinta	47
8.1 Tulosten yhteenveto ja tarkastelua.....	47
8.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet.....	48
Lähteet	51
Liitteet	57

1 Johdanto

Opintojeni aikana olen keskustellut useamman opiskelijatoverini kanssa peruskoulun seksuaalikasvatukseen liittyvien oppituntien jättämistä muistikuvista. Useat opiskelijatoverini kuvasivat muistojaan yksipuolisiksi. Tunteja oli vähän ja ne liittyivät ainoastaan lisääntymisbiologiaan. Omat muistoni ovat samankaltaisia. Lisäksi varhaisimmat muistoni seksuaalikasvatuksesta ovat yläasteelta, jättäen seksuaalikasvatuksen opettamisen ala-asteella täysin pimentoon. Tulevana luokanopettajana jokaista oppilasta kunnioittavan ja avoimen oppimisilmapiirin luominen on minulle tärkeää. Tämänhetkinen Opetussuunnitelma (2014) ei nimeä seksuaalikasvatusta suoraan omaksi oppiaineekseen. Opetussuunnitelmaa tulkittaessa seksuaalikasvatukseen liittyviä sisältöjä ja tavoitteita on löydettävissä sekä laaja-alaisissa että eri yleis- ja oppiainekohtaisissa tavoitteissa. Jokainen luokanopettaja tekee oman tulkintansa Opetussuunnitelmasta, jonka seurauksena opettajat saavat hyvin paljon vapauksia tuntien sisältöjä suunnitellessa. Vapauden mukana tulee myös vastuu. Vastuu siitä, että seksuaalikasvatus on monipuolista, osallistavaa sekä oppilaan fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle kehitykselle sopivaa. Näiden osa-alueiden toteuttamisen tueksi tarvitaan lisää tietoa, materiaaleja ja menetelmiä, jotta opetus on mahdollisimman laadukasta. Kehotunnekasvatuksen käsite luo melko uuden, alkuopetuksessa työskentelevälle luokanopettajalle soveltuvan perspektiivin, joka auttaa toteuttamaan seksuaalikasvatusta alkuopetuksessa. Tutkielmani aiheeksi valikoitui luokanopettajien käsitykset kehotunnekokemuksen toteuttamisesta alkuopetuksessa. Halusin saada tästä teemasta syvempää tietoa ja samalla pohtia omaa valmiuttani toimia kehotunnekasvattajana.

Seksuaalikasvatus-käsitteen rinnalle on määritelty käsite kehotunnekasvatus. Kehotunnekasvatuksen käsitettä on hyödynnetty muutamissa pro gradu -tutkielmissa sekä muissa tieteellisissä teoksissa viime vuosien aikana. Oman tutkielmani tavoitteena on koota lisää käsityksiä ja ymmärrystä luokanopettajien suhtautumisesta kehotunnekasvatukseen sekä siitä, miten kehotunnekasvatusta toteutetaan alkuopetuksessa.

Kehotunnekasvatus-käsite tarkoittaa pienten lasten seksuaali- ja turvataitokasvatusta. Sen pyrkimyksenä on vaikuttaa laajasti lapsen hyvinvointiin. Kehotunnekasvatus -käsite on terminä uusi. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 84.) Kehotunnekasvatus-käsitteen taustalla on halu tuottaa lapsen tasolle sopivaa tietoa kehosta, tunteista sekä kehoon liittyvistä oikeuksista.

Kehotunnekasvatuksen tarkoituksena on tukea lasten itsetunnon, kehonkuvan, tunne- ja turvataitojen sekä läheisyyden taitojen kehittymistä. Tutkielmani perustuu kehotunnekasvatus-käsitteen lisäksi seksuaalisuuden, lapsen seksuaalisen kehityksen sekä seksuaalikasvatuksen määrittelyyn. Puhun kehotunnekasvatus-käsitteen kanssa rinnakkain seksuaalikasvatus-käsitteestä, sillä seksuaalikasvatukseen liittyvää tutkimusta on tehty huomattavasti enemmän. Tutkimuksessani tulee ottaa huomioon sen konteksti, sillä tutkimukseeni osallistuneet opettajat työskentelevät alkuopetuksessa. Lähden teoriaosassa taustoittamaan tutkielmani aihetta tarkastelemalla seksuaalisuutta ja lapsen seksuaalista kehitystä. Yhdistän teoriaosuudessa näihin sisältöihin seksuaalikasvatus-käsitteen ja kehotunnekasvatus-käsitteen. Kehotunnekasvatuksen käsitteenmäärittelyn keskiössä ovat sen kahdeksan osatekijää. Lisäksi kerron johdonmukaisesti tutkimuksen toteutuksesta, etenemisestä, tuloksista sekä niistä heränneistä pohdinnoista ja tekemisistäni johtopäätöksistä. Tutkielmani tarkoituksena on, että lukija ymmärtää kehotunnekasvatuksen merkityksellisuuden ja näkee sen tärkeänä osana alkuopetuksessa opetettavia sisältöjä. Tulevaisuuden luokanopettajana koen oppilaiden hyvinvoinnin mahdollistamisen koulussa yhdeksi keskeiseksi tehtäväkseni. Tämän hyvinvoinnin saavuttamisessa kehotunnekasvatus on mahdollisesti tulevaisuudessa keskeisessä roolissa.

2 Seksuaalisuus ja lapsen seksuaalinen kehitys

Tutkielmani pääkäsite kehotunnekasvatus vaatii taustakseen seksuaalisuuden ja lapsen seksuaalisen kehityksen määrittelyä. Seksuaalisuus on mahdollista määritellä monella eri tavalla. Jokainen määritelmä sisältää omat norminsa ja rajauksensa. Tämän vuoksi on haastavaa löytää yhtä ainoaa ja yhtenäistä määritelmää seksuaalisuudelle. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 11–15.) Seksuaalisuus kytkeytyy vahvasti ihmiskäsitykseen ja arvoihin (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 25). Lisäksi seksuaalisuutta voidaan tarkastella osana yksilön minäkuvaa ja identiteettiä (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 79). Ihmiskäsitys vaikuttaa siihen, millaisena seksuaalisuus koetaan ja mitä siihen liitetään. Arvot puolestaan ohjaavat ihmisen valintoja ja elämää yleisesti, joten myös seksuaalisuus on niiden vaikutuksen alaisena. Ihmisen omien arvojen lisäksi perheen arvot ja seksuaalikulttuuri ovat tärkeitä ihmisen seksuaalisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Elämän tapahtumat, kokemukset, tunteet ja odotukset muokkaavat ihmisen käsitystä itsestään ja maailmasta. Näin ollen myös seksuaalisuus on näiden tekijöiden muovaama osa ihmisyyttä. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 10.)

2.1 Seksuaalisuuden käsite

Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisen olemassaoloa. Seksuaalisuuden kehittyminen on tärkeää esimerkiksi yksilön identiteetin ja moraalin muodostumisen näkökulmasta. (Vanwesenbeeck 2020, 1–2.) Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2008, 10) korostavat seksuaalisuuden olevan osa ihmisyyttä syntymästä kuolemaan asti. Ihmisellä on luonnollinen tarve tulla huomioiduksi, välitetyksi ja kosketetuksi. Seksuaalisuus on yksi osa tätä tarvetta. Seksuaalisuus ilmenee eri tavoin eri ihmisillä. Se on kokemuksellinen asia, joka vaikuttaa niin mieleen, kehoon, ajatuksiin kuin ihmisen ilmaisuunkin. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 10–11.) Seksuaalisuuden määrittelee yksilö itse. Sitä ei voi myöskään rajoittaa mihinkään tiettyyn ikään tai aikaan. Se kehittyy ja muuttuu koko elämän ajan. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 26.)

Maailman terveysjärjestö WHO (2010, 17) määrittelee seksuaalisuuden luonnolliseksi ja olennaiseksi läpi elämän ulottuvaksi ihmisyyden osaksi. Se kattaa monia ulottuvuuksia, kuten sukupuoli-identiteetin, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoliroolit, erotiikan, sukupuoli-suhteet, lisääntymisen ja mielihyvän. Ne eivät systemaattisesti ilmene eikä yksilö koe niitä kaikissa elämänvaiheissa. Seksuaalisuudessa voi myös olla vaihtelevuutta eri tekijöiden

vaikutuksesta. (WHO 2010, 17.) Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2008, 12–13) jakavat nämä ulottuvuudet yhdeksään alueeseen, jotka sisältävät fyysisen, biologisen ja anatomisen, eettisen ja psyykkisen, sosiaalisen, kognitiivisen sekä henkisen ja kulttuurisen näkökulman. WHO (2010, 17) lisää tähän historiallisen, poliittisen sekä uskonnollisen näkökulman. Näitä eri alueita voidaan tarkastella yksilön, yhteisön tai yhteiskunnan kannalta (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 12).

Myös Cacciatore ja Korteniemi-Poikela (2010, 9–10) näkevät ihmisen seksuaalisuuden osittain pysyvänä ja osittain kehittyvänä ominaisuutena. Se muodostuu järjestä, tunteista ja biologiasta. Järjen tasolla seksuaalisuuteen liittyvät uskomukset, asenteet, kokemukset ja oppiminen. Lapsuudessa seksuaalisuus ilmenee leikillisenä uteliaisuutena. Murrosiän kynnyksellä uteliaisuus kehittyy haluksi ja uskallukseksi. Tunteiden tasolla seksuaalisuuteen liittyvät ihastumiset, rakastumiset ja pettymykset. Näitä tunteita käsittelemällä lapsen itsearvostus ja -ymmärrys vahvistuvat. Biologian tasolla ihminen kypsyy lapsesta sukukypsäksi aikuiseksi hormonaalisen kypsymisen ja murrosiän myötä. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2010, 17–18.) Näiden kolmen tason ollen yhtäaikaaisesti läsnä, voi seksuaalisuudesta toimintana muodostua arvokasta, tervettä ja vuorovaikutteista (Cacciatore 2007, 18).

Greenberg ja kollegansa (2007, 4–16) määrittelevät seksuaalisuuden neljään ulottuvuuteen: biologiseen, psyykkiseen, eettiseen sekä kulttuuriseen. Biologinen ulottuvuus kattaa kehityksen ja kasvun, fyysiset muutokset, lisääntymisen ja ehkäisyn. Psyykkinen ulottuvuus sisältää asenteet, tunteet sekä rajat itselle ja muille. Eettinen ulottuvuus koskee arvoja, ihanteita ja moraalisuhteita. Kulttuurinen ulottuvuus liittyy kulttuuriin ja sosiaalisiin tekijöihin, kuten perheeseen, kouluun, yhteiskuntaan sekä mediaan. Kokonaisvaltainen seksuaalisuuden ymmärtäminen edellyttää kaikkien ulottuvuuksien huomioimista. (Bruess, Conklin & Greenberg 2007, 4–16.)

Edeltävät määritelmät liittyvät seksuaalisuuteen yleisellä tasolla. On tärkeää huomioida, että lasten seksuaalisuus eroaa nuorten ja aikuisten seksuaalisuudesta (Väestöliitto 2019). Lasten seksuaalisuus ilmenee oman ja toisen kehon ihmettelynä, tunteisiin tutustumisena ja niiden hallitsemisena, läheisyytenä, tykkäämisena ja hyvien tapojen oppimisena sekä uteliaisuutena ja itsemääräämisoikeuden oppimisena (Cacciatore 2007, 32; Väestöliitto 2019). Vaikka lapset eivät ehkä vielä ymmärrä seksuaalisuutta samalla tavalla kuin aikuiset, ovat seksuaaliset tunteet

jo pienellä lapsella läsnä. Tällöin lapsi voi nauttia läheisyydestä, kehostaan, uteliaisuudesta sekä kosketuksesta. (Cacciatore, Huovinen & Korteniemi-Poikela 2008, 227.)

2.2 Lapsen seksuaalisen kehityksen vaiheet

Seksuaalinen kehitys on välttämätön osa ihmisen kehitystä, joka tapahtuu biologisten muutosten, tunne-elämän kehittymisen ja ymmärryksen sekä tiedon lisääntymisen myötä (Cacciatore 2007, 22). Kasvaessaan sekä kehittyessään lapset ja nuoret omaksuvat vähitellen tietoa, arvoja, asenteita ja taitoja liittyen ihmiskehoon, intiimeihin suhteisiin sekä seksuaalisuuteen. Tätä kokonaisuutta kutsutaan seksuaaliseksi kehitykseksi. (Bonjour & Van Der Vlugt 2018, 3.) Vaikka seksuaalinen kehitys on tärkeä osa lapsen kasvua, lapset on perinteisesti nähty joko täysin neutraaleina tai poissa sukupuoli- ja seksuaalikulttuurin piiristä. Nykypäivän puhettavassa korostetaan kuitenkin lapsen ja nuoren omaa roolia sukupuolen, seksuaalisuuden ja seksuaalisen suuntautumisen haltijana. (Coupet & Marrus 2015.) Keskityn määrittelemään 6–9-vuotiaan lapsen seksuaalisen kehityksen piirteitä, sillä tutkielmani keskittyy kyseiseen ikävaiheeseen.

Suomela (1999, 12) esittelee Bornemanin laatiman määrittelyn lapsen seksuaalisen kehityksen eri vaiheista. Bornemanin määritelmän mukaan lapsen seksuaalisen kehityksen vaiheita on kolme. Niistä leikki-ikä on oman tutkielmani kannalta merkittävin vaihe. Leikki-ikä ajoittuu lapsen ollessa 5–8-vuotias. Bornemanin mukaan lapsi kokee leikki-ikänsä latenssvaiheen. Latenssvaiheen aikana seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset eivät ole yhtä pinnalla kuin kahden muun aikaisemman vaiheen aikana. (Suomela 1999, 12–14.)

Cacciatore ja Korteniemi-Poikela (2010, 13–19) ovat kehittäneet porrasmallin, joka kuvaa seksuaalisuuden kokonaisvaltaisena sekä portaittain etenevänä prosessina vauvasta täysi-ikäisyyteen asti. Mallin mukaan seksuaalisuus rakentuu yhdestätoista portaasta, joiden avulla yksilön valmiudet rakkauteen, seksuaalisiin suhteisiin ja seurusteluun kypsyvät hitaasti. Jokainen portas sisältää tärkeän kehitystehtävänsä. Yksilö kulkee portaita omaan tahtiinsa; jotkut portaat voidaan harppoa nopeasti ohi, kun taas joillain portailta viivytään pidempään. Portailta voi myös palata takaisin päin. Kun lapselle kerrotaan portaista sekä niiden sisällöistä, oppii hän tunnistamaan oman kehitystasonsa. Lapselle syntyy myös arvostus itseään kohtaan juuri sellaisena kuin on ilman turhaa kiirettä kehittyä nopeammin kuin on valmis. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 26–27.)

3–8-vuotiaana lapsi kehittyy *Leikkikaverin rakkaus* -portaalla, jolloin hän leikkii vaihtavansa pusuja ja halauksia tykkäyskaverin kanssa. *Tavoiteltu vanhempi* -portaalla ollaan noin 3–9 vuoden iässä. Lapsi kiinnostuu omasta alkuperästään ja sukupuolieroista sekä saattaa rakastua lähipiiriin aikuisiin. Tällä portaalla lapset alkavat myös muodostaa arvoja ja asenteita liittyen omaan biologiseen sukupuoleensa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 26–27.) Tällä portaalla tytöt ja pojat saattavat eriytyä omiin kaveriporukoihinsa. Tyypillistä on myös se, että pidetään ainakin yhtä parasta ystävää. Tyttöillä voi tämä portaan aikana jo näkyä murrosiän merkkejä. On myös tyypillistä, että lapset voivat saada toisiltaan epäasiallista tietoa esimerkiksi sukuelimiin liittyen. (Cacciatore 2006, 427–428.) 6–12-vuotiaana lapset kehittyvät *Idolit*-portaalle, jossa he ihastuvat ensimmäistä kertaa lähipiiriin ulkopuoliseen ihmiseen tai julkisuuden henkilöön (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 26–27). Lapset alkavat myös kokea itse-tydytystä. Myös murrosiän merkit vahvistuvat, mikä voi lisätä hämmennystä ja epävarmuutta omasta kehosta. Tällä portaalla lasten välinen kiusaaminen yleistyy, sillä halu tulla hyväksytyksi saa joitakin lapsia tekemään tyhmyyksiä. Lasten tiedonhalu voi myös aiheuttaa sen, että internetistä voi löytyä seksuaalissävytteisiä ja ahdistavia sivustoja. (Cacciatore 2006, 427–428.)

3 Seksuaalikasvatus

Yksilöön kohdistuvan seksuaalikasvatuksen tulee olla jatkuvaa, turvallista sekä tarkoituksenmukaista (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2010, 159). Oppivelvollisuuden myötä suomalaisen koulutusjärjestelmän tulisi tavoittaa kaikki lapset ja nuoret, mikä luo koululle vastuuta seksuaalikasvatuksen toteuttajana (WHO 2010, 28). Koulun toteuttamasta seksuaalikasvatuksesta voidaan käyttää myös käsitettä *seksuaalipedagogiikka*. Se kuvaa käytännön tasolla suunnitelmallisen seksuaalikasvatuksen järjestämistä, jonka tavoitteena on seksuaaliterveysosaamisen lisääminen oppilaiden keskuudessa. (Maijala & Mantsinen 2015, 16.) Seksuaalikasvatus -käsitteen sijaan voidaan pienempien alkuopetusikäisten oppilaiden kanssa käyttää neutraalimpaa sekä enemmän asiasisältöä kuvaavaa käsitettä *kehotunnekasvatus*. Kehotunnekasvatuksen tavoitteena on luoda oppilaalle valmiuksia myönteiseen kehoitsetuntoon, kehonkuvaan sekä hyvän tunteen kokemuksia omassa kehossa ja omaa kehoa kohtaan. Myös tunnetaidot ovat yksi kehotunnekasvatuksen tärkeä osa-alue, sillä tunteet vaikuttavat ja ilmenevät kehossa. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 84–85.)

3.1 Seksuaalikasvatus ja opetussuunnitelma

Perusopetuksen opetussuunnitelma ei suoraan nimeä seksuaalikasvatusta omaksi oppiaineekseen tai jonkin oppiaineen sisällä käytäväksi kokonaisuudeksi. Opetussuunnitelmaa tulkittaessa seksuaalikasvatukseen liittyviä sisältöjä ja tavoitteita on löydettävissä sekä laaja-alaisissa että eri yleis- ja oppiainekohtaisissa tavoitteissa. Opetussuunnitelma velvoittaa opetuksen järjestäjiä toimimaan muun muassa YK:n lasten oikeuksien sopimuksen, syrjimättömyyden ja tasa-arvon periaatteiden mukaisesti. Näihin periaatteisiin sisältyvät esimerkiksi oppilaiden tukeminen sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudessa sekä seksuaalioikeuksien toteutumisen takaaminen. Seksuaalikasvatuksen teemat heijastuvat myös koulun toimintakulttuuriin. Opetussuunnitelma nimeää koulun toimintakulttuurin kehittämistä ohjaaviksi periaatteiksi tasa-arvon sekä sukupuolitietoisen lähestymistavan opetuksessa. Periaatteet ovat seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin kehityksen kannalta merkittäviä, jotta oppilaiden yhdenvertainen kohtelu mahdollistuu. (Opetushallitus 2014, 15, 28.) Koulun toimintakulttuuri vaikuttaa siihen, miten oppilaiden sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta tuetaan. Toimintakulttuurin muotoutumisessa ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja niihin puuttuminen on merkittävä teko oppilaiden

sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden hyväksi, vaikka kyseisten piirteiden korjaamista pidetään usein haastavana. (Karvinen 2016, 5.)

Opetussuunnitelman mukaan yhtenä peruskoulun tavoitteena on laaja-alaisen osaamisen lisääminen. Laaja-alainen osaaminen koostuu oppilaan tiedoista, taidoista, arvoista, asenteista ja tahdosta muodostaen perustan osaamisen kehittymiselle. Yhteisenä tavoitteena laaja-alaisen osaamisen kehittymiselle on tukea oppilasta kasvamaan ihmisenä, arvostamaan itseään sekä tunnistamaan oma erityislaatuisuus ja kehittymismahdollisuudet. (Opetushallitus 2014, 20.) Seksuaalikasvatuksen teemat, päämäärät ja tavoitteet linkittyvät yhteen opetussuunnitelman nimemien tavoitteiden kanssa (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 161; Nummelin 2000, 13). Opetussuunnitelmassa määritellyt laaja-alaiset tavoitteet vastaavat myös WHO:n (2010, 19, 35–36) ja UNESCO:n (2018) suosituksia seksuaalikasvatuksen tavoitteista sekä sisällöistä. Seksuaalikasvatuksen päämääränä on yksilön itsetunnon tukeminen ja tarvittavan tiedon antaminen, jota hän voi käyttää erilaisissa tilanteissa. Tavoitteena on siis edistää terveitä ja vastuullisia seksuaalisia käyttäytymismalleja, jotka auttavat yksilöä saavuttamaan hyvinvoinnin ja onnellisuuden. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 23; UNESCO 2015; WHO 2010, 19.)

Vaikka seksuaalikasvatuksen tavoitteet ovat relevantteja useimpien oppiaineiden opetuksessa, ne tulevat selvimmin esiin ympäristöopin oppiaineessa. Ympäristöopin tavoitteena on kehittää oppilaan kasvua ja kehitystä, tunne- ja turvataitoja sekä itsetuntoa. Ympäristöopin opetussuunnitelmassa korostetaan erityisesti seksuaalikasvatuksen tavoitteisiin liittyviä asioita, kuten kehon ja kasvun ymmärtämistä, tunnetaitoja, mielen hyvinvointia, turvataitoja ja fyysisen koskemattomuuden kunnioittamista. (Opetushallitus 2014, 137–140, 265–270.) Vuosiluokkien 1–2 ympäristöopin opetussuunnitelma painottaa turvallisuuteen sekä hyvinvointiin liittyvien seikkojen harjoittelua. Esimerkiksi sisältöalueessa S1 Kasvu ja kehitys korostetaan omiin elintoihintoihin sekä kehoon ja kasvuun sekä kehittymiseen liittyvää ymmärrystä ja arvostusta muita sekä itseään kohtaan. Myös sisältöalue S2 Kotona ja koulussa toimiminen painottaa esimerkiksi fyysistä koskemattomuutta sekä turvataitoihin perehtymistä. (Opetushallitus 2014, 138.)

3.2 Seksuaalikasvatuksen toteutus

UNESCO:n (2018, 16–17) selvitys antaa suuntaviivoja seksuaalikasvatuksen toteuttamiselle. Raportin mukaan seksuaalikasvatuksen tulee perustua tieteellisesti todistettuun tietoon, opetussuunnitelmaan ja ihmisoikeuksiin, sen tulee olla kokonaisvaltaista ja kattavaa sekä sukupuolten

tasa-arvoon perustuvaa. Seksuaalikasvatuksen tulee myös olla kulttuurisesti merkityksellistä ja muuttuvaa, edetä lapsen kasvun ja tiedon mukaisesti sekä kehittää elämäntaitoja, jotka tukevat terveellisiä valintoja. (UNESCO 2018, 16–17.) Lisäksi WHO (2010, 28) korostaa seksuaalikasvatuksen perustana kokonaisvaltaista hyvinvointia ja terveyttä sekä seksuaalikasvatuksen voimaannuttavaa roolia yksilöiden ja yhteisöjen kehittämisessä.

Freudin (1971, 226–227) käsityksen mukaan lapsilta ei tulisi salata seksuaalikasvatukseen liittyviä kysymyksiä, vaan niitä tulisi käsitellä samoin kuin muitakin tietämisen arvoisia asioita. Hän korosti seksuaalisuuden merkitystä ihmisen elämässä ja kannatti seksuaalivalistuksen aloittamista jo koulussa ennen kuin lapsi täyttää kymmenen vuotta (Freud 1971, 227–228). Tämä osoittaa sen, että jo 1970-luvulla Freud käsitti seksuaalikasvatuksen kokonaisvaltaisuu- den ajatuksen sekä korosti seksuaalisuutta ihmiseen kuuluvana ominaisuutena syntymästä kuo- lemaan asti. Nykyään seksuaalikasvatuksessa nojataan muun muassa WHO:n periaatteisiin, joi- hin kuuluvat seksuaalioikeudet, kokonaisvaltainen käsitys hyvinvoinnista, tasa-arvo ja itsemää- räämisoikeus. Lisäksi seksuaalikasvatuksen tulee olla lapsen tai nuoren kehitystasolle sopivaa ja tieteelliseen tietoon perustuvaa. WHO:n mukaan seksuaalikasvatus on tärkeä keino yksilöi- den ja yhteisöjen voimaannuttamiseksi. Sen tulisi olla jatkuvaa ja asteittaista läpi elämän. (WHO 2010, 28.)

Seksuaalikasvatuksessa turvallisuuden tunteen luominen on tärkeää oppilaille, jotta he voivat avoimesti käsitellä seksuaalikysymyksiä (WHO 2010, 28–30). Koulun on huolehdittava oppi- laiden rajoista ja yksityisyydestä sekä luotava yhteiset pelisäännöt ja niiden noudattamisen kult- tuuri. Ryhmäytymisharjoitukset voivat esimerkiksi auttaa luomaan vapautuneen sekä turvalli- sen vuorovaikutusilmapiirin. (Kaisla & Välimaa 2009, 123–137.) Positiivisen minäkuvan luo- minen, tasa-arvon sekä jokaisen kehon arvokkuuden ja ainutlaatuisuuden korostaminen ovat myös tärkeitä periaatteita turvallisuuden tunteen syntymiselle. Aikuisilla on vastuu opettaa so- pivaisuussääntöjä yksityisyydestä ja intimitetistä sekä tarjota turvallisuus- ja pärjäämistaitoja. Kaikkien tulee kokea itsensä hyväksytyksi ryhmässä ja jokaisella on oikeus ilmaista näkemyk- siään ja tunteitaan ilman turvattomuuden tunnetta. (Cacciatore 2007, 34–35.)

Maailman terveysjärjestö WHO (2010, 30) korostaa luotettavan ja turvallisen ilmapiirin lisäksi lasten ja nuorten mukaan ottamista seksuaalikasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen sekä arviointiin. Tämä edellyttää tarvelähtöistä lähestymistapaa ja nuorten aktiivista osallistumista seksuaalikasvatukseen. (WHO 2010, 30). Toteutetut tutkimukset aiheesta puoltavat myös tätä

näkökulmaa. Campbellin, Langfordin ja Poundin (2016, 2) tutkimus osoitti, että seksuaalikasvatuksen kehittämiseksi on tärkeää ymmärtää lasten ja nuorten näkemyksiä. Nuorten kokemusten mukaan koulun seksuaalikasvatus alkaa usein liian myöhäisessä ikävaiheessa sekä on liian biologista ja negatiivista (Campbell, Langford & Pound 2016, 2). Tutkimustulokset ovat lisäksi osoittaneet, että osallistumista edistävä lähestymistapa voimaannuttaa nuoria ja parantaa seksuaalikasvatuksen tuloksia. Vertaisohjaajat ovat myös osoittautuneet tehokkaammiksi normien ja asenteiden välittämisessä sekä luomisessa kuin aikuiset. Aikuisten välittämä seksuaalikasvatus perustuu kuitenkin spesifimpiin faktatietoihin sekä osallistaa oppilaita paremmin. Tutkimuksessa kannustetaan käyttämään molempia menetelmiä hyvän seksuaalikasvatuksen varmistamiseksi. (Mellanby, Newcombe, Rees & Tripp 2001, 481.)

Tyrväinen (2005, 52) nostaa esiin myös osallisuuden sekä oppilaslähtöisyyden tärkeyden opetuksessa. Tämä tarkoittaa sitä, että opetuksen tulisi olla suunniteltu ja toteutettu oppilaiden tarpeiden sekä toiveiden mukaan. Opettajan tulisi opetusta suunnitellessa huomioida lisäksi oppilaiden arkielämä, opettavien sisältöjen ajankohtaisuus ja vallalla oleva nuorisokulttuuri. Opetuksessa tulisi myös käyttää käytännönläheisiä menetelmiä ja eriyttää opetusta tarpeiden mukaan. Opetuksen tulisi olla monipuolista ja sisältää aitoa vuorovaikutusta, motivointia sekä yhdessä tuottamista. Opettajan tulisi rohkaista, kannustaa ja tukea oppilaita. Tärkeää on myös tarttua tunnilla syntyviin tilanteisiin ja keskusteluihin, jolloin opetus on joustavaa. Arvioinnissa tulisi käyttää tukevaa ja ohjaavaa prosessin arviointia sekä erilaisia itse- ja pari-arviointeja, jotta oppilaiden näkemykset ja kokemukset tulisivat huomioituiksi. (Tyrväinen 2005, 52–55.)

Seksuaalikasvatuksessa tulee huomioida jatkuvuuden periaate, koska seksuaalisuus kehittyy läpi elämän. Aiheiden tulisi olla ajankohtaisia sekä sopeutua oppijoiden iän ja kehitysvaiheiden muutoksiin. Jatkuvuus seksuaalikasvatuksessa edistää myös luottamuksellista ja kunnioittavaa suhdetta opettajan ja oppilaiden välillä. Tilannelähtöisyys sekä monialaisuus ovat myös tärkeitä seksuaalikasvatuksen periaatteita. Monialaisuuteen sisältyy yhteistyötä eri tahojen kanssa ja aiheen käsittelemistä oppiainerajat ylittävällä tavalla. Tilannelähtöisyys puolestaan tarkoittaa oppijoiden taustan, tarpeiden sekä valmiuksien huomioimista, kuten sukupuolten erilaisia tarpeita ja huolenaiheita. (WHO 2010, 9; 31.) Tämän vuoksi kirjallinen seksuaalikasvatussuunnitelma ja vastuuhenkilön nimeäminen ovat tärkeitä toimia hyvän seksuaalikasvatuksen takaamiseksi (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 25).

Seksuaalikasvatuksessa on tärkeää huomioida moninaisuus ja sensitiivisyys muun muassa seksuaalisuuden, sukupuolen, perheiden ja kulttuurin näkökulmista. Huldénin (2010, 86) mukaan seksuaalikasvatuksen tulisi kattaa aikaisempaa laajemmin seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvät teemat. Seksuaalikasvatusta toteuttavien aikuisten tulee lisäksi pohtia, kuinka näistä aiheista puhutaan opetuksessa. Bildjuschkin ja Malmberg (2002, 28) toteavat, että seksuaalikasvatuksen tulisi myös antaa mahdollisuuksia ymmärtää muuttuneita seksuaalikulttuureja eikä jumittua perinteisiin perhe- ja parisuhdemalleihin. Moninaisuus ei ole arvottava termi, vaikka se terminä käsittää monenlaisia yksilöitä. Erilaisuuden käsite taas on sävyltään negatiivinen, sillä se viittaa johonkin normaalista poikkeavaan. Moninaisuus pitää sisällään monia eri termejä ja niiden opetteleminen on opettajalle tärkeää, jottei puheessaan loukkaa, luokittele tai alenna ketään edes huomaamattaan. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2015, 178.) Kulttuurisensitiivisyys on myös tärkeää yhä monikulttuurisemmissä koululuokissa, koska erilaiset kulttuurit suhtautuvat eri tavoin sukupuoli-identiteetin ilmaisemiseen, seksuaalisuuteen sekä perhesuunnitteluun. Kulttuurisensitiivisyyden myötä voidaan huomioida kulttuureiden herkinä pitämiä aiheita. Kulttuurisensitiivisyys ei kuitenkaan pidä sisällään haitallisten perinteiden hyväksymistä. (Ilmonen & Korhonen 2015, 8.)

Yhteistyö huoltajien ja yhteisöjen kanssa on tärkeä osa jatkuvaa seksuaalikasvatuksen prosessia. Koulun seksuaalikasvatuksen lisäksi huoltajat ovat merkittävässä roolissa lastensa seksuaalikasvattajina. (WHO 2010, 30–31.) Kansainvälisen tutkimuksen mukaan huoltajat kokevat koulun merkittävänä seksuaalikasvattajana. Tutkimuksen mukaan huoltajat korostavat myös yhteistyön merkitystä ja haluavat olla perillä koulun seksuaalikasvatuksesta, jotta he voivat jatkaa sitä koulun ulkopuolella. (Byers, Kohen, Randall, Sears & Weaver 2002.) Kuitenkin Laseke-tutkimuksessa (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 32) huoltajien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten välisen vuorovaikutuksen ajateltiin olevan haastavaa ja vaikeuttavan seksuaalikasvatusta. Joissakin tapauksissa huoltajat suhtautuivat negatiivisesti varhaiskasvatuksessa käytyihin keskusteluihin esimerkiksi raskaaksi tulemisesta tai lapsen kehosta.

Seksuaalikasvatus jakaa todistetusti mielipiteitä vielä yläkoulussakin. Vaikka suurin osa huoltajista on antanut positiivista palautetta seksuaalikasvatuksesta, osa huoltajista on kieltänyt lastensa osallistumisen seksuaaliasioiden käsittelyyn. Ristiriidat johtuvat usein erilaisista arvoista, tavoista ja kulttuuritaustoista. (Kontula & Meriläinen 2007, 53–54.) Paalasan (2010, 103) mukaan huoltajat voivat helposti tehdä lapsistaan keinotekoisesti epäseksuaalisia ylläpitämällä lapsuutta, johon seksuaalisuus ei kuulu. Kyseinen toimintamalli voi johtaa aliseksuaaliseen

käyttäytymiseen, joka hämmentää lapsen alun luonnollista suhtautumista seksuaalisuuteensa. Koulun seksuaalikasvatuksen yksi tärkeimmistä periaatteista on yhteistyö huoltajien kanssa. Näin taataan se, että huoltajat kokevat itsensä kuulluksi asian tiimoilta. (Paalanen 2010, 103.)

4 Kehotunnekasvatus

4.1 Käsitelmäärittelyä

Kehotunnekasvatus tarkoittaa pienten lasten seksuaali- ja turvataitokasvatusta. Sen pyrkimyksenä on vaikuttaa laajasti lapsen hyvinvointiin. Kehotunnekasvatus -käsite on terminä uusi. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 84.) Kehotunnekasvatus pitää sisällään lapsen tasolle sopivaa tietoa kehosta, tunteista sekä kehoon liittyvistä oikeuksista. Kehotunnekasvatuksen tarkoituksena on tukea lasten itsetunnon, kehonkuvan, tunne- ja turvataitojen sekä läheisyyden taitojen kehittymistä. Sitä toteuttamalla lapselle annetaan mahdollisuus kasvaa terveessä ja onnellisessa ympäristössä. (Väestöliitto 2022, 1.) Kehotunnekasvatus -sana kuvaa seksuaalikasvatus -sanaa paremmin pienten lasten kehitykseen ja tarpeisiin liittyviä asioita. Lasten seksuaalikasvatuksessa lisääntyminen tai seksi eivät ole keskiössä, vaan tietoisuus siitä, että seksuaalisuus on osa lapsen normaalia kehitystä. Lisäksi aikuisten on helpompi puhua kehotunnekasvatuksesta, sillä sanat ”seksuaalisuus” ja ”lapsi” samassa lauseessa herättävät helposti voimakkaita tunteita. Kehotunnekasvatuksen pyrkimyksenä on tukea lasta kasvamaan ehjäksi, onnelliseksi sekä pärjääväksi yksilöksi myös seksuaalisuuden alueella. (Andell, Lajunen & Ylenius-Lehtonen 2015, 11; Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 83–85.)

Kehotunnekasvatuksen toteutuksesta vastaavat koti, varhaiskasvatus sekä koulu. Sen tulee olla osa yhteiskuntaa, sillä kehotunnekasvatus on tärkeä osa pienten lasten hyvinvointitaitoja ja terveystietoa. Lasten oikeudet sekä fyysinen koskemattomuus toteutuvat kattavammin, kun lapsille on pienestä lähtien opetettu turvataitoja, taitoa puhua omasta kehostaan ja seksuaalisuudestaan sekä kykyä tunnistaa ja puolustaa itse asettamia rajojaan. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 20.) Kehotunnekasvatukseen liittyviä myönteisiä, lapsen tasoisia asenteita, taitoja ja tietoja on tärkeää opettaa kotona, varhaiskasvatuksessa sekä koulussa. Väestöliitto (2022) suosittelee tehtäväksi kehotunnekasvatuksen vuosisuunnitelman, joka ottaa huomioon eri ikäryhmille tärkeimpinä pidetyt sisältöalueet. Näin varmistetaan lapsen kokemus siitä, että hänen seksuaalisuutensa on avointa ja luonnollista. (Väestöliitto 2022, 1.)

Lasten ja nuorten kokemukset seksuaaliväkivallasta ja -häirinnästä ovat yleistyneet. Lisäksi poliisin tietoon tullut seksuaaliväkivalta on lisääntynyt. (THL 2020.) Kasvattajan tehtävänä on

osallistua lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemiseen ja suojaamiseen. Tarkemmin kehotunnekasvatuksen näkökulmasta kasvattajan tehtävänä on suojella lasta häirinnältä, kaltoinkohdeltulta ja kiusaamiselta. Lisäksi kasvattajan tulee ohjata lasta arvostamaan itseään ja toisia sellaisena kuin ovat. Kasvattaja mahdollistaa avoimen keskusteluyhteyden perheen ja varhaiskasvatuksen tai koulun välillä. Lapselle kasvattaja opettaa ikätason huomioiden turvataitoja, kehonosien nimiä sekä ihastumiseen ja lisääntymiseen liittyviä perusasioita. Kasvattajan tulee mahdollistaa seksuaalisuuteen tutustuminen ja sen ilmentäminen ikätasoisella tavalla ilman, että lasta häiritään tai loukataan. Kasvattaja seuraa lapsen kehitystä ja antaa sen tapahtua omalla aikataulullaan. Lisäksi kasvattajan tehtävänä on suojata lasta ikätasoon kuulumattomilta asioilta. (Väestöliitto 2022, 1.)

Mitä kaikkea on kehotunnekasvatus? Lähtökohtaisesti se on malli, jonka kasvattaja antaa. Ilmapiiri ja sävy, joka vallitsee esimerkiksi ihmissuhteista puhuttaessa. Tapa, jolla itseä ja toisia kohdellaan arjessa. Kehotunnekasvatus välittyy asenteesta, jota kasvattaja siirtää eteenpäin, tarttuessaan lapsia mietityttäviin asioihin ja tilanteisiin. Sanat, joita käytetään, kun tilanne vaatii pedagogista tahdikkuutta. Kehotunnekasvatus on tietoa ja taitoa, joka välittyy lapsille ja heidän huoltajilleen oikeassa kontekstissa. Kehotunnekasvatus on avointa ja suunnitelmallista. Huoltajia tiedotetaan ja osallistetaan kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen esimerkiksi jakamalla aiheeseen liittyviä materiaaleja. Työyhteisössä se on yhteisten sääntöjen noudattamista ja johdon sitoutumista sen toteutukseen. (Väestöliitto 2022, 1.)

4.2 Kehotunnekasvatuksen osatekijät

Maaailman terveysjärjestö WHO määrittäi ”Seksuaalisuuskasvatuksen standardit Euroopassa” (2010) -julkaisussaan seksuaalikasvatuksen kahdeksan aihealuetta: 1) keho ja kehitys, 2) tunteet, 3) läheisyys, hyvä olo ja itsetunto, 4) ympäristö ja muut ihmiset, 5) hyvinvointi ja terveys, 6) lisääntyminen, 7) normit ja tavat sekä 8) oikeudet. (WHO 2010, 38–43.) Standardit painottavat holistista näkemystä ihmisen seksuaalisuudesta läpi elämän. Holistisessa seksuaalikasvatuksessa ymmärretään, että seksuaalikasvatus on emotionaalinen, fyysinen, kognitiivinen sekä sosiaalinen prosessi. (Kontula 2015, 79.) Standardien mukaan lapset ovat seksuaalisia toimijoita, jolloin heillä on oikeus saada todenmukaista tietoa seksuaalisuudesta. Opetuksen tulee noudattaa standardeja, sillä niiden tarkoitus on korvata väärä ja epävirallinen tieto ajantasaisella sekä oikealla tiedolla. (WHO 2010, 29.) Kahdeksan aihealuetta on Suomessa käytössä kehotunnekasvatuksen sisältöalueina. Lapsen tulee saada opetusta jokaiseen aihealueeseen

kuuluvista tiedoista ja taidoista. Opetuksen tulee olla lapsen ikätasolle sopivaa. Kehotunnekasvatuksen kaikkiin aihealueisiin kuuluu yhteisenä teemana myönteisen asenteen opettaminen. (Väestöliitto 2022, 3.)

4.2.1 Oman kehon tuntemus

Keskeistä lapsen kehityksessä on tutustuminen omaan kehoon. Lapsi opettelee käyttämään kehoaan liikkumiseen ja tarttumiseen. Hän harjoittelee yhdessäoloa ja toimimaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Lapset kommunikoivat halaamalla, hymyilemällä ja joskus esimerkiksi tönimällä. Lapsi suhtautuu omaan kehoonsa avoimesti ja on luonnostaan ylpeä siitä. Hän kiinnittää myös huomiota siihen, että kehosta saa mielihyvää. Helliminen, keinuminen, kuperkeikat, syöminen ja sylissä olo tuntuvat lapsesta mukavalta. (Väestöliitto 2022, 4.)

Kehoja on erilaisia ja lapset tarkkailevatkin uteliaasti niiden eroja. Heitä kiinnostavat erot, jotka liittyvät ihonväriin, ikään ja muihin piirteisiin. Lapsia kiinnostavat myös eri sukupuolten erot. Kehojen erilaisuuden lisäksi lapsia kiinnostavat kehon osat ja toiminta. Lapselle esimerkiksi vessassa käynti on jännittävä tapahtuma. (Väestöliitto 2022, 4.)

Lapsen tulee saada kokemus siitä, että oma keho on arvokas (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 26). Kehotunnekasvatuksen Keho ja kehitys -aihealue opettaa lasta arvostamaan omaa kehoaan ja kunnioittamaan muiden yksilöiden erilaisia kehoja. Aihetta tulee lähestyä keskustellen avoimesti näistä luonnollisista asioista. Opetetaan lapselle, mitkä alueet ovat kehon yksityisiä alueita. Opetetaan myös vessassa käyntiin liittyvä yksityisyys. Lisäksi opetetaan lasta, miten hän voi huolehtia kehostaan esimerkiksi peseytymällä. (Väestöliitto 2022, 4.) Sanojen lisäksi kehon arvostamisen opettelua tapahtuu toiminnan tasolla, yhdessä olemisen kautta (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 26).

4.2.2 Tunteet, läheisyys ja itsetunto

Lapset tuntevat voimakkaasti ja ovat avoimia näyttämään tunteensa. Voimakas tunne tuntuu kehossa, sillä jokaisella ihmisellä on oma kehotunne. Tunteet vaihtelevat tilanteen mukaan. Ihmiset voivat kokea saman tilanteen monella eri tavalla, sillä jokaisella yksilöllä on omat tunteensa. Toisen kokemaa tunnetta ei voi muuttaa. On olemassa monenlaisia tunteita, jotkut

hyviä, jotkut huonoja. Kaikille tunteille on syynsä ja kaikki tunnekokemukset ovat sallittuja. Ainoastaan omiin tunteisiin voi vaikuttaa. (Väestöliitto 2022, 5.)

Tunnetaitojen harjoittelu on opetuksessa tarpeellista. Oppilaat oppivat, miten osoittaa tykkäämisen sekä mielihyvän tunteita ja kuinka arvostaa, kuunnella ja käsitellä oman kehon tunteita. Tunnetaidot ovat merkityksellisiä oppilaiden hyvinvoinnin ja turvallisuuden näkökulmasta. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 84.) Kehotunnekasvatuksen tunteet -aihealue opettaa lasta tunnistamaan ja hyväksymään kaikenlaiset tunteet. Tunnetaitojen harjoittelu on ihmisoikeuksiin perustuvaa kasvatusta, jolla pyritään takaamaan lapsen turvallinen kasvu (Andell, Lajunen & Ylenius-Lehtonen 2019, 11). Lapsen on helpompi vaikuttaa tunteisiinsa opittuaan sanoja. Näin hän voi puhua tunteistaan. Opetetaan tunteiden nimet ja rohkaistaan lasta sanoittamaan niitä. Opetetaan lapselle, että tunteet, toiveet sekä huolet voivat johtaa toimintaan ja tekoihin. Opetetaan, miltä tuntuvat esimerkiksi kateus, kiukku, suru, pettymys, pelko ja yksinäisyys. Huonolta tuntuvien tunteiden kautta lapsi oppii kertomaan, mikä asia on huonosti. Opettajan tehtävänä on myös lohduttaa ja kuunnella lasta sekä opettaa keinoja, joiden avulla lapsi voi rauhoittua. Myös hyvältä tuntuvia tunteita kuten iloa ja tunteita siitä, että on hyväksytty ja rakastettu vahvistetaan opetuksessa. Tunteet -aihealue opettaa myös lapsille hyviä tapoja, joilla hän voi ilmaista ihastumista ja ystävyyttä. Opettajan tehtävänä on puhua yhdenvertaisesti ihastumisesta kaikkiin sukupuoliin ja sukupuolesta riippumatta. (Väestöliitto 2022, 5.)

Lapsen itsetuntoa ja kehonkuvaa edistävät hellyys, hoiva, kosketus ja läheisyys. Mielihyvän kokemukset ovat tärkeitä lapsuudessa, sillä ne edistävät lapsen hyvinvointia ja oppimista. Myönteinen kehonkuva kehittyy myös lapsen omasta kehoon tutustumisesta ja saatavasta nautinnosta. (Väestöliitto 2022, 6.)

Turvallinen kosketus ja läheisyys viestittävät lapselle sen, että hänet hyväksytään. Kosketuksen tulee olla myönteistä eikä sitä saa pakottaa. Lapsen fyysinen kurittaminen ja satuttaminen ovat aina haitallisia tekoja lapsen kehitykselle. (Väestöliitto 2022, 6.)

Lapselle tulee luoda mahdollisuus tutkia ympäristöään kaikilla aisteillaan sekä koko kehollaan. Opettajan tehtävänä on ohjata lasta arvostavasti, kun tutustutaan ihmisen anatomiaan ja kehoon. Jokaisella lapsella on oikeus siihen, että häntä arvostetaan omana itsenään ja omassa kehitysvaiheessaan, sellaisena kuin hän on. Lapsen etu ja tarpeet ovat aina lapsen kohtelun lähtökohdina. (Väestöliitto 2022, 6.)

4.2.3 Ympäristö ja muut ihmiset

Oma perhe on lapselle tärkeä, sillä lapsi elää tiiviisti yhdessä omien perheenjäsentensä kanssa. On tärkeää, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi. Lapset ovat kiinnostuneita siitä, millaisia koteja ja perheitä voi olla olemassa. Tästä syystä lapset leikkivät usein kotileikkejä ja eläytyvät erilaisten aikuisten rooleihin. (Väestöliitto 2022, 6.) Koulun tehtävänä on lisätä lapsen tietoisuutta erilaisista perheistä. Oppimateriaalit tulisi valita niin, että niissä esiintyy monenlaisia perheitä ja parisuhteita. Koulun toimintakulttuurissa tulisi näkyä tasa-arvo sukupuolten välillä, jolloin oppilaalla on turvallinen tila ilmaista itseään esimerkiksi leikeissään ja teoissaan ilman rajoitteita, joita liitetään sukupuoleen. Koulun tehtävänä on rohkaista lapsen tulevaisuuden unelmia ja kannustaa niiden tavoittelussa, sukupuolesta tai oppilaan muista ominaisuuksista riippumatta. (Väestöliitto 2022, 6.)

Kehotunnekasvatuksen Ympäristö ja muut ihmiset -aihealueen lähtökohtana on, että oppilaille opetetaan kunnioitusta, tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta muita ihmisiä kohtaan. Opetuksen tulee sisältää tutustumista eri kulttuureihin, elämäntyyliin sekä kieliin. (Väestöliitto 2022, 6.)

4.2.4 Hyvinvointi, terveys ja lisääntyminen

Terveys ja turvallisuuden tunne ovat lapsen kehityksen kannalta keskeisiä tekijöitä. Turvallinen vuorovaikutussuhde läheisiin aikuisiin tukee lapsen kehitystä. Koulussa tämä rooli on opettajalla. Opettajan tulee toimia niin, että oppilaat voivat matalalla kynnyksellä kertoa halutessaan mieltä askarruttavista asioista sekä pyytää apua missä tahansa asiassa. Opettaja ei saa koskaan nolata oppilasta. (Väestöliitto 2022, 7.)

Kehotunnekasvatuksen Hyvinvointi ja terveys -aihealue opettaa oppilaalle sääntöjä ja taitoja, jotka liittyvät läheisyyteen ja yksityisyyteen. Opetetaan lasta kunnioittamaan omaa ja toisten kehoa. Opetuksessa puhutaan kehoon liittyvistä asioista avoimesti sekä asiallisesti. Avoin ja asiallinen suhtautuminen kehoon edistää lapsuuden seksuaalisuuden tukemista ja suojaamista. Lisäksi puhutaan koskettamisesta ja siitä, miten erotetaan hyvä ja huono kosketus. Opetetaan koskettamisen säännöt. Opetuksen tärkeimpänä tavoitteena on, että lapsi kokee olevansa turvallisessa tilassa arvostettu ja ymmärretty. Jos lapsella esiintyy seksuaalisuuteen liittyviä oireita kuten ahdistunutta käytöstä, opettajan tehtävänä on tunnistaa oire ja huolehtia siitä, että lapsi saa apua. (Väestöliitto 2022, 7.)

Hyvinvointi ja terveys -aihealue sisältää myös media- ja internettaitojen opetteluun. Opetukseen tulee sisällyttää tutustumista internettiin sekä kännykän sisältöihin ja toimintoihin. Opettajan tehtävänä on ohjata lasta käyttämään mediaa ikätasolleen sopivalla tavalla. Opetukseen tulee sisältyä medialukutaidon harjoittelua sekä oppilaiden tulee olla tietoisia siitä, millaisia riskejä media sisältää. Lisäksi opetellaan ystävällistä internetkäyttäytymistä. (Väestöliitto 2022, 7.)

Alkuopetusikäinen oppilas on usein utelias ja kysyy opettajalta kaikesta, mitä hänelle tulee mieleen. Luokan ilmapiirin tulee olla rohkaiseva ja opettajan tehtävänä on vastata oppilaan kysymyksiin asiallisesti. Oppilaalla on oikeus saada ikätasolleen laadukasta opetusta ja kannustavia vastauksia opettajalta. (Väestöliitto 2022, 8.)

Nuorempia lapsia kiinnostavat monet asiat, mutta perheenlisäys on lapsiperheissä yleisesti tuttu puheenaihe. Lapset ovat kiinnostuneita siitä, miten lapsi saa alkunsa, miten vauva menee vatsaan tai miten vauva tulee ulos vatsasta. Opetuksessa tulee selittää alusta alkaen totuudenmukaisesti, yksinkertaisten sanojen avulla, mitä ovat esimerkiksi raskaus tai kohtu. Oppilaiden lähipiirissä on usein lapsia, jotka ovat tulleet perheeseen eri tavoilla. On tärkeää keskustella oppilaiden kanssa ja opettaa arvostavasti eri tavoista, joilla lapsi voi tulla perheeseen. Oppilaiden kanssa hyviä keskustelunaiheita ovat esimerkiksi adoptio, koeputkihedelmöitys sekä moninaiset perheet. Opetuksessa voidaan myös käsitellä eri tapoja, joilla vauva voi syntyä. Leikkilinen lähestymistapa opetuksessa rohkaisee oppilasta käsittelemään kaikkea, mitä hän on oppinut. Lisäksi opetuksen tukena on hyvä käyttää paljon havainnollistavia kuvia. (Väestöliitto 2022, 8.)

4.2.5 Normit, tavat ja oikeudet

Lapsi oppii ympärillä olevien ihmisten ilmeistä, puheista ja äänenäyvystä, mitkä asiat ovat tai eivät ole sallittuja. Tarkkailemalla ympäristöään ja ottamalla mallia, lapsi oppii monenlaisia omaan kulttuurin kuuluvia tapoja. Usein lapsi myös haluaa sanoa tai tehdä asioita, joita pidetään kiellettyinä. Hyvät sosiaaliset tavat ja taidot auttavat lasta toimimaan muiden ihmisten kanssa. Siksi opetukseen tulee sisältyä myös käytöstapojen opetteluun. Lapset vasta harjoittelevat eri tilanteissa toimimista, joten opettajan tehtävänä on ohjata oppilasta asiallisesti ja hellästi kohti asiallista käyttäytymistä. Opetellaan esimerkiksi asialliset kehoon liittyvät sanat sekä hyvät tavat liittyen oman tai toisen kehon koskettamiseen. Koulu on sääntöjen opetteluun luonnollinen

ympäristö. Opettajan tehtävänä on kertoa, että kaikkia koskevat samat säännöt riippumatta esimerkiksi sukupuolesta tai muista ominaisuuksista. (Väestöliitto 2022, 9.)

Normit ja tavat -aihealueen mukaan opetukseen tulee sisältyä opetusta eri kulttuureista sekä uskonnoista. Opetetaan taitoja, joiden avulla oppilas voi toimia kunnioittavasti kaikkien yhteiskuntaan kuuluvien jäsenten kanssa. Opetuksessa tulee korostua se, että jokainen yksilö on oman yhteisönsä tasavertainen sekä arvokas jäsen. Oppilas oppii sääntöjä ja muiden kanssa toimimista esimerkiksi ryhmätöiden sekä leikin avulla. Opettajan toiminnan tulee heijastua oppilaille tasa-arvoisena. Käytännössä tämä voi näkyä esimerkiksi ohjaamalla oppilaita arvostamaan kaikkia luokan oppilaita kielestä, kulttuurista, uskonnosta tai elämäkatsomuksesta riippumatta. (Väestöliitto 2022, 9.) Jokainen oppilas on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin on. Jokaisella oppilaalla on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioduksi sekä ymmärretyksi. Oppilaalla on oikeus saada arvostusta riippumatta sukupuolesta tai siitä, miten hän kokee oman sukupuolensa. Jokaisella oppilaalla on myös oikeus leikkiä ja kokeilla sen kautta eri sukupuolirooleja. (Väestöliitto 2022, 10.)

Turva, tuki ja suojele ovat myös jokaisen oppilaan oikeus. Jokaisella on oikeus turvalliseen läheisyyteen ja yksityisyyteen. Tärkeää on, että oppilas saa kehittyä omassa tahdissa ilman häiriötä ja haittaa. Kehityksen tulee tapahtua ympäristössä, jonka toiminta vastaa oppilaan ikätasoa. Oikeuksiin kuuluu lisäksi oikeus suojelemaan seksuaaliselta väkivallalta ja loukkauksilta. Jokaisella on oikeus päättää omasta kehostaan ja oppia turvataitoja. (Väestöliitto 2022, 10.)

Oppilailla on oikeus tietää oikeuksistaan. Oikeuksiin kuuluu oikeus esittää kysymyksiä kaikesta, myös seksuaalisuudesta. Opettajan tehtävänä on antaa oppilaalle tietoa seksuaalisuudesta oppilaan ikätaso huomioiden. Vastausten tulee olla totuudenmukaisia ja asiallisia. Oppilailla on oikeus osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon. (Väestöliitto 2022, 10.)

5 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmassani selvitän, millaisia käsityksiä ja kokemuksia alkuopetuksessa työskentelevillä luokanopettajilla on kehotunnekasvatuksesta. Haluan selvittää, millaista on hyvä kehotunnekasvatus luokanopettajien käsitysten mukaan. Lisäksi tutkielmani pyrkii saamaan tietoa luokanopettajien kokemuksista toteuttaa kehotunnekasvatusta kouluarjessa sekä siinä käytetyistä konkreettisista menetelmistä. Tutkielmassani haluan myös sivuta kehotunnekasvatukseen liittyviä mahdollisia haasteita: jääkö kehotunnekasvatuksen toteuttaminen taka-alalle opetuksessa ajan, materiaalien puutteen tai muiden syiden takia? Tutkielmani pyrkii myös katsomaan tulevaisuuteen tuomalla esiin luokanopettajien näkemyksiä siitä, miten kehotunnekasvatusta voisi kehittää. Olen asettanut tutkimukselleni yhden pääkysymyksen ja sille neljä alakysymystä.

Pääkysymys:

1. Millaisia käsityksiä ja kokemuksia alkuopetuksessa työskentelevillä luokanopettajilla on kehotunnekasvatuksesta?

Alakysymykset:

1.1 Millaista on hyvä kehotunnekasvatus opettajien käsitysten mukaan?

1.2 Millaisia kokemuksia opettajilla on kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta ja siinä käytetyistä menetelmistä?

1.3 Millaisia haasteita kehotunnekasvatukseen liittyy opettajien käsitysten mukaan?

1.4 Miten kehotunnekasvatusta voisi kehittää opettajien käsitysten mukaan?

6 Tutkimuksen empiirinen toteutus

6.1 Fenomenografia

Pro gradu -tutkielmani on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on selvittää, millaisia käsityksiä ja kokemuksia alkuopetuksessa työskentelevillä luokanopettajilla on kehotunnekasvatuksesta. Tutkimusta ohjaa fenomenografinen tutkimusote. Fenomenografisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata ihmisten käsityksiä ympäröivästä maailmasta sekä niiden erilaisia ymmärtämisen tapoja (Koskinen 2011, 267). Fenomenografinen tutkimussuuntaus tutkii maailman ilmentymistä ja rakentumista ihmisten tietoisuudessa. Fenomenografia on kiinnostunut ihmisten käsityksistä tiettyä ilmiötä kohtaan, ei ilmiön olemuksesta. Tästä syystä fenomenografisella tutkimuksella ei saada yksiselitteistä totuutta tietystä ilmiöstä, vaan harkinnanvaraisen tutkimusjoukon käsityksiä siitä. Fenomenografinen tutkimus voidaan toteuttaa esimerkiksi aineistolähtöisellä sisällönanalyysimenetelmällä. (Järvinen & Järvinen 2000, 86.) Ihmisten käsitykset samasta ilmiöstä voivat vaihdella hyvin paljon, riippuen esimerkiksi kokemuksista ilmiötä kohtaan. Käsitykset antavat merkityksen ilmiölle, jolloin sillä on esimerkiksi mielipidettä laajempi ja syvempi merkitys (Huusko & Paloniemi 2006, 164.) Käsityksiä pidetään dynaamisena ilmiönä, sillä ne saattavat muuttua. Fenomenografian näkökulmasta on olemassa yksi maailma, josta yksilöt muodostavat erilaisia kokemuksiin perustuvia käsityksiä. (Metsämuuronen 2000, 22.) Uljens (1990, 80) määrittelee fenomenografian laadulliseksi tutkimusmenetelmäksi, joka kuvailee, analysoi, tulkitsee tai pyrkii ymmärtämään ihmisten käsityksiä ympäröivän maailman ilmiöistä.

Fenomenografisen tutkimuksen lähestymistavan ollessa intersubjektiivinen, piilee siinä päätelyn ja tulkinnan riskitekijöitä luotettavuuden näkökulmasta. Täten tutkijan tulee ennen tutkimuksen aloittamista tiedostaa ja tunnistaa omat käsityksensä ilmiötä kohtaan. Näin taataan tutkimuksen luotettavuus. (Koskinen 2011, 269.) Valitsin tutkielmani fenomenografisen tutkimusotteen, sillä halusin tutkia luokanopettajien käsityksiä ja kokemuksia kehotunnekasvatuksesta ja siitä, miten he kehotunnekasvatusta toteuttavat. Haluan esimerkiksi tietää, mikä luokanopettajien suhtautuminen ja suhde kehotunnekasvatukseen on, millaisia ajatuksia kehotunnekasvatus herättää, mitkä asiat ja sisältöalueet he kokevat tärkeäksi kehotunnekasvatuksessa sekä millaisia haasteita ja kehittämistehtäviä kehotunnekasvatukseen liittyy.

6.2 Tutkimusaineisto ja sen hankinta

Tutkimusaineisto hankittiin haastattelemalla luokanopettajia. Valitsin käytettäväksi puolistrukturoidun haastattelumenetelmän eli teemahaastattelun. Se sopii hyvin tilanteisiin, joissa halutaan tuoda esiin heikommin tiedostettuja asioita, kuten käsityksiä tai merkityksiä tiettyä aihetta kohtaan. Haastattelussa keskitytään ennalta valittuihin teemoihin, jolloin kysymykset eivät ole tarkasti määriteltyjä tai niillä ei ole tiettyä esittämisjärjestystä. Käsitellyt teemat ovat jokaisen haastateltavan kohdalla samat. (Metsämuuronen 2000, 42.) Haastattelija voi teema-alueiden pohjalta syventää keskustelua haastattelutilanteessa niin pitkälle kuin haastateltavan edellytykset sallivat sekä tutkijan intressit vaativat (Hirsijärvi & Hurme 2008, 48). Valitsin teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, sillä se sopii tutkielmalleni parhaiten. Teemahaastattelun ydin on keskustelu, jonka avulla tutkija selvittää haluamansa asiat vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa (Eskola & Vastamäki 2007, 25). Tämä tukee ajatustani luoda keskusteleva ja luonteva haastattelutilanne itseni ja haastateltavien välille. Haastattelutilanteessa itselläni oli esillä haastattelurunko, joka laadittiin käsiteltävien teemojen pohjalta (ks. Liite 1.). Haastattelut äänitettiin ja litteroitiin jälkikäteen sanatarkasti tekstinkäsittelyohjelman avulla.

Haastattelussa on viisi teemaa: 1) hyvä kehotunnekasvatus 2) henkilökohtaiset kokemukset kehotunnekasvatuksesta ja siinä käytettävistä menetelmistä, 3) kehotunnekasvatuksen tärkeys, 4) kehotunnekasvatukseen liittyvät haasteet sekä 5) kehotunnekasvatuksen kehittäminen. Kysymykset liittyvät näihin teemoihin siten, että ne tarkentavat teeman sisältöä. Pystyn tarvittaessa hyödyntämään näitä ennalta mietittyjä kysymyksiä, jotta kaikkia teemoja käsiteltäisiin kattavasti haastattelun aikana. Haastattelussa edettiin yksi teema kerrallaan. Haastateltavan puheenvuoroja voitiin vielä selventää kysymällä tarkentavia kysymyksiä, jotka eivät näy haastattelurungossa. Tämä mahdollistaa haastattelun etenemisen tilanteen mukaan. Teemahaastattelussa kysymysten tarkka muotoilu ja järjestys puuttuu, mutta haastattelijalla on ennen haastattelun alkua tiedossa haastattelun aihepiirit eli teemat (Hirsijärvi & Hurme 1982, 36). Toteutin tutkielmani haastattelun näiden periaatteiden mukaan. Haastattelurunko muodostui laajemmista teemoista, joista halusin saada tietoa haastateltavilta. Teemojen muodostamisen jälkeen pilkoin ne pienemmiksi ja selkeämmiksi kysymyksiksi. Haastattelupyynnössä kerroin tutkittavana olevan aiheen, jotta haastateltavilla oli mahdollisuus valmistautua ennalta jossain määrin haastatteluihin. En kertonut etukäteen käsiteltäviä teemoja tai kysymyksiä, vaan ne esitettiin haastattelutilanteessa ensimmäistä kertaa. Osa haastatteluista toteutettiin Teams-etyhteyden

välityksellä ja osa kasvotusten. Oli toteutustapa kumpi tahansa, haastattelu suoritettiin rauhallisessa ympäristössä, jossa kumpikin osapuoli pystyi keskustelemaan ilman häiriötä.

6.3 Tutkimushenkilöt

Tutkimuksen kohdejoukoksi muodostui viisi luokanopettajaa, jotka opettavat tällä hetkellä alkuopetuksessa. Päädyin haastattelemaan viittä opettajaa, jotta aineiston koko pysyisi pro gradu -tutkielman laajuuselle työlle järkevänä. Uskon saavani pienestä haastattelujoukosta erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä tutkimusaiheeseen liittyen. Kehotunnekasvatus on luokanopettajien keskuudessa suhteellisen vähän tutkittu ilmiö, joten halusin tutkielmani ajankohtaisuuden näkökulmasta kohdejoukon opettavan tällä hetkellä alkuopetuksessa. Tietoisuus kehotunnekasvatuksen merkityksestä ja sen sisällöistä on tullut esiin opiskelutovereideni kanssa käymissä keskusteluissa ennen tutkielman aloittamista.

Kontaktieni kautta minulla oli mahdollisuus pyytää Pohjois-Suomessa työskenteleviä luokanopettajia haastateltavaksi. Lähestyin tutkimukseni kohdejoukkoa sähköpostitse, lähettäen luokanopettajille haastattelupyynnön. Haastattelupyyntöni vastasi viisi edellä mainittua vapaaehtoista luokanopettajaa. Luokanopettajista kaikki ovat olleet työelämässä alle viisi vuotta. Osa heistä on suorittanut esi- ja alkuopetuksen lyhyen sivuaineen.

6.4 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysointi on monivaiheinen prosessi. Se alkaa mahdollisimman pian aineistonkeruun jälkeen litteroinnilla eli aineiston purkamisella tekstiksi ja päättyy aineistosta tehtyihin tulkintoihin ja tutkimustuloksiin. (Hirsijärvi & Hurme 1982, 108–109.) Aineiston analyysistä käytetään termejä *analyysi* ja *synteesi*. Analyysi tarkoittaa aineiston tiivistämistä, luokittelua ja tulkintaa. Synteesi taas pyrkii luomaan kokonaiskuvaa aineistosta ja esittämään tutkimusilmiön uudessa perspektiivissä. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 137, 143.)

Fenomenografiassa ei ole olemassa vain yhtä analyysitapaa, sillä se edustaa vapaampaa laadullista tutkimusmetodia (Uljens 1990, 81). Käytän tutkimusaineistoni analysoinnissa aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jonka Sarajärvi & Tuomi (2009, 109) kuvaavat kahdeksanvaiheiseksi prosessiksi. Tutkimusaineiston analysointi alkaa sen kuuntelemisella ja litteroinnilla sekä päättyy kokoavaan käsitteen muodostukseen. Vaikka prosessissa on kahdeksan eri vaihetta, voi sen

jaotella tiivistetysti kolmeen eri vaiheeseen: aineiston pelkistäminen eli redusointi, ryhmittely eli klusterointi ja teoreettisten käsitteiden muodostaminen eli abstrahointi. Näiden vaiheiden avulla saadaan tiivistetty käsitys tutkittavasta ilmiöstä. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 108–113.)

Pelkistämisvaiheessa aineistosta karsitaan kaikki epäolennainen pois. Tämä tehdään esimerkiksi tiivistämällä aineisto ilmaisuiksi, jotka kuvaavat tutkimustehtävää. Aineistosta etsitään tutkimukselle tärkeitä alkuperäisiä ilmaisuja ja pelkistetään ne. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 109.) Taulukko 1. on esimerkki tekemästani ilmauksien pelkistämisestä. Haastateltavan alkuperäinen vastaus on esimerkissä pelkistetty yhteen tai useampaan ilmaisuun riippuen sen sisällöstä ja laajuudesta. Alkuperäiset sekä pelkistetyt ilmaisut ovat lueteltu omissa sarakkeissaan allekkain.

Taulukko 1 Esimerkki alkuperäisten ilmauksien pelkistämisestä.

Haastateltava	Alkuperäinen ilmaisu teemaan 1. Hyvä kehotunnekasvatus Millaista on hyvä kehotunnekasvatus alkuopetuksessa?	Pelkistäminen eli redusointi
1.	”Opetetaan just sitä erilaisuutta. On tärkeää, että jokainen tiedostaa omat ja toisten rajat. Myös terve itsetunnon vahvistaminen oppilasta kehumalla sekä kannustamalla hyvistä asioista on tärkeää.”	Hyvään kehotunnekasvatukseen sisältyy erilaisuuden ja rajojen tunnistaminen Kehotunnekasvatusta käytetään keinona kannustamaan sekä vahvistamaan oppilaiden tervettä itsetuntoa
2.	”Kehotunnekasvatuksen tulisi olla luonteva osa koulun oppituntien ja koko sen koulupäivän ympärillä olevia asioita. Tilanteita, joita tulee esiin pikkuhiljaa eri	Kehotunnekasvatuksen tulisi olla osa koulun toimintakulttuuria Kehotunnekasvatuksen tärkeimpänä toteuttamistapana

	tilanteissa, kuten oppitunnilla, välitunnilla tai ruokailussa.”	pidetään spontaaneita ja informaaleja oppimistilanteita
3.	”Tärkeintä on ikätason ja oppilasryhmän huomioiminen. Ei puhuta asioista liian vaikeasti, vaan tuodaan se siihen lapsen tasolle. Myös avoimuus ja osallistavuus: lasten ajatuksille pitää antaa tilaa.”	Kehotunnekasvatusta toteuttaessa tärkeintä on huomioida oppilasryhmä ja sen ikätaso Käytännön tasolla hyvä kehotunnekasvatus on avointa ja osallistavaa
4.	”Puhuttaisiin heti ihan oikeilla termeillä. Hyvä kehotunnekasvatus on myös havainnoivaa. Sen lisäksi että keskustelee, niin olisi hyvä käyttää esimerkiksi kuvia hyödyksi. Se tuo selkeyttä.”	Hyvän kehotunnekasvatuksen piirteinä pidetään oikean termistön käyttöä Käytännön tasolla hyvä kehotunnekasvatus on havainnollistavaa ja osallistavaa
5.	”Pitäisi ottaa huomioon, että aihetta käsitellään lapsille sopivalla tavalla. Tärkeimpänä varmaan se, että pyritään normalisoimaan semmoinen häpeä ja nolous. Mun mielestä hyvä kehotunnekasvatus on avointa ja luonnollista.”	Kehotunnekasvatusta toteuttaessa oppilaiden ikätason huomiointi Kehotunnekasvatuksen tärkeimpänä tehtävänä pidetään aiheen normalisointi; nolouden ja häpeän stigman poistaminen Hyvä kehotunnekasvatus on avointa ja luonnollista

Pelkistämisen jälkeen aineisto klusteroidaan. Klusteroinnissa alkuperäiset ilmaisut luetaan tarkasti ja ryhmitellään samankaltaisen sisällön mukaan. Ryhmä nimetään käsitteellä, joka kuvaa sen sisältöä. Ryhmittelyn seurauksena muodostuvat alaluokat. Tästä seuraa aineiston tiivistäminen, sillä useampi samaa tarkoittava ilmaisu sisällytetään yleisempään käsitteeseen. (Sara-järvi & Tuomi 2009, 110.) Taulukossa 2. on esimerkki tekemästani aineiston klusteroinnista. Ensimmäiseksi etsin samankaltaisen sisällön omaavat alkuperäiset ilmaukset ja värikoodasin ne. Tämän jälkeen värikoodasin ilmaisujen pelkistykset. Seuraavana kokosin pelkistetyt ilmaukset taulukkoon ryhmiä ja nimesin niitä yhdistävän alaluokan.

Taulukko 2 Esimerkki klusteroinnista.

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokat
Hyvä kehotunnekasvatus on avointa ja luonnollista Kehotunnekasvatusta toteutetaan ikätaso ja oppilasryhmä huomioiden	Kehotunnekasvatuksen luonne
Hyvään kehotunnekasvatukseen sisältyy erilaisuuden ja rajojen tunnistaminen Käytännön tasolla hyvä kehotunnekasvatus on osallistavaa	Kehotunnekasvatuksen piirteet
Aiheen normalisointi; nolouden ja häpeän stigman poistaminen Oppilaan terveen itsetunnon vahvistaminen	Kehotunnekasvatuksen tehtävä
Kehotunnekasvatukseen liittyvien tilanteiden hoitaminen onnistuneesti Kehotunnekasvatukseen liittyen tilanteiden hoitaminen epäonnistuneesti	Kehotunnekasvatuksessa onnistuminen/epäonnistuminen
Tunteet, läheisyys ja itsetunto -osa-alueen huomiointi Oman kehon tuntemus -osa-alueen huomiointi Normit, tavat ja oikeudet -osa-alueen huomiointi	Kehotunnekasvatuksen eri osa-alueiden huomiointi
Oppilaat haluavat osallistua kehotunnekasvatukseen liittyvään keskusteluun Oppilaiden ”kypsyserot” näkyvät kehotunnekasvatuksesta puhuttaessa	Oppilaiden osallistaminen
Alkuopetusikäisille oppilaille tärkeää, sillä tavat ja ajattelu alkaa muodostumaan jo nuoresta iästä Kehotunnekasvatus opettaa, että oman keho on arvokas ja hyvä Kehotunnekasvatus opettaa rajoja	Kehotunnekasvatuksen tärkeys

<p>Oppikirjoissa aihetta käsitellään suppeasti Materiaalin etsintä ja sopivuuden arviointi jää opettajan tehtäväksi Materiaalin tulisi olla helpommin saatavilla</p> <p>Alkuopetuksen tuntimäärä ei riitä kehotunnekasvatuksen toteuttamiselle Kehotunnekasvatuksen laadun tärkeys Kehotunnekasvatuksen toteuttaminen on ”ylimääräistä” työtä koulumaailman arjen kiireessä</p> <p>Kaksijakoinen opetusilmapiiri Oppilaita jännittää puhua kehotunnekasvatukseen liittyvistä aiheista Oppilaat huvittuvat puhuttaessa kehotunnekasvatukseen liittyvistä aiheista</p>	<p>Kehotunnekasvatukseen liittyvän materiaalin saatavuus ja vähyys</p> <p>Kehotunnekasvatuksen epäsystemaattisuus</p> <p>Oppilaiden suhtautuminen kehotunnekasvatukseen</p>
<p>Kehotunnekasvatuksen toteuttamiselle lisää aikaa lukujärjestykseen Kehotunnekasvatuksen jalkauttaminen luontaiseksi ja säännölliseksi osaksi kouluarkea</p> <p>Luokanopettajaopintojen pohjalta ei tarpeeksi valmiuksia opettaa kehotunnekasvatusta Koetaan tarvetta täydennyskoulutukselle</p> <p>Ylemmältä taholta muutos, kehotunnekasvatus selkeästi mainituksi opetussuunnitelmassa Kehotunnekasvatus ”pakolliseksi” opetussuunnitelmaan</p>	<p>Kehotunnekasvatukseen käytettävissä oleva aika</p> <p>Kehotunnekasvatus luokanopettajaopinnoissa/täydennyskoulutuksissa</p> <p>Kehotunnekasvatus opetussuunnitelmaan</p>

Aineiston luokittelu jatkuu yhdistämällä alaluokkia yläluokiksi ja yläluokkia pääluokiksi. Aineistolähtöisyyden takia luokkia voi syntyä eri aineistoista eri tasoisia. Luokkien tarve määrittyy sillä, miten aineiston analyysi etenee ja mikä koetaan tutkimuksen kannalta tarpeelliseksi. Analyysin loppuvaiheessa luokat kootaan tutkimustehtävää kuvaavaksi yhdistäväksi luokaksi. Tämä vaihe on nimeltään aineiston abstrahointi. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 111–112.) Pystyin kokoamaan ilmaisuista tutkimustehtäviä kuvaavia yhdistäviä luokkia, joten en jatkanut luokittelua yläluokitteluun asti. Yhdistävä luokka kuvaa johtopäätöksiä, jotka muodostin aineistoa analysoidessa. Taulukossa 3 on esimerkkiote aineiston abstrahointivaiheesta.

Taulukko 3 Esimerkki aineiston abstrahoinnissa muodostetuista yhdistävistä luokista.

Alaluokka	Yhdistävä luokka
Kehotunnekasvatuksen luonne Kehotunnekasvatuksen piirteet Kehotunnekasvatuksen tehtävä	Hyvä kehotunnekasvatus
Kehotunnekasvatuksessa onnistuminen/epäonnistuminen Kehotunnekasvatuksen eri osa-alueiden huomiointi Oppilaiden osallistaminen Kehotunnekasvatuksen tärkeys	Kehotunnekasvatuksen toteuttaminen & menetelmät
Kehotunnekasvatukseen liittyvän materiaalin saatavuus ja vähyys Kehotunnekasvatuksen epäsystemaattisuus Oppilaiden suhtautuminen kehotunnekasvatukseen	Kehotunnekasvatuksen haasteet
Kehotunnekasvatukseen käytettävissä oleva aika Kehotunnekasvatus luokanopettajaopinnoissa/täydennyskoulutuksissa Kehotunnekasvatus opetussuunnitelmaan	Kehotunnekasvatuksen kehittäminen

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Fenomenografinen tutkimus ei pyri yleistettävien tulosten saavuttamiseen, koska tutkimushenkilöiden määrä on pieni. Luotettavuus perustuu tutkittavien henkilöiden kuvailemiin käsityksiin ja merkityksiin, jotka vastaavat teoreettisia lähtökohtia. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa toinen tärkeä tekijä on aineiston aitous. On tärkeää varmistaa, että tutkimushenkilöt ovat kertoneet käsityksensä samasta asiasta kuin tutkija olettaa, ja että tutkija on tietoinen omasta näkökulmastaan ja käsityksistään ilmiöstä koko tutkimusprosessin ajan. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että tutkimushenkilöitä ei ole johdateltu vastaamaan tiettyyn tapaan, vaan heille on annettu vapaus kertoa omat käsityksensä aiheesta. (Ahonen, Saari, Syrjälä & Syrjäläinen 1994, 152–153.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimustulokset ja johtopäätökset perustuvat tutkijan logiikkaan ja tulkintaan (Sarajärvi & Tuomi 2009, 108). Aineiston analyysin aikana käytin Sarajärven ja Tuomen (2009) esittelemää aineistolähtöistä sisällönanalyysin mallia tarkasti, jotta aineistostani voisi muodostua johdonmukainen kokonaisuus. Taulukoiden käyttö analyysivaiheessa auttaa lisäämään tutkimuksen luotettavuutta, koska ne antavat tarkan kuvan analyysin eri vaiheista.

Teemahaastattelun luotettavuus riippuu haastattelurungon selkeydestä ja tutkijan asiantuntemuksesta tutkittavaan aiheeseen liittyen. Haastattelurungon on oltava johdonmukainen ja sisällettävä käsitteitä, joita on käytetty teoriaosuudessa. Haastattelukysymysten on myös tavoitettava ne merkitykset ja käsitykset, joita tutkija haluaa selvittää tutkimuksessaan. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 129.) Oma toteuttamani teemahaastattelu täyttää nämä kriteerit. Haastattelussa otettiin huomioon tutkimusetiikkaan liittyvät käytännön seikat. Haastattelu tapahtui luonnollisessa ja avoimessa ympäristössä, ja haastattelut nauhoitettiin tarkkuuden varmistamiseksi. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 125.) Haastattelutilanteet ovat aina yksilöllisiä ja riippuvat haastattelijan ja haastateltavan välisestä vuorovaikutuksesta. Tämän tutkimuksen teemahaastattelumenetelmä mahdollisti vapaamman etenemismuodon, joka auttoi minua saamaan kattavamman ymmärryksen haastateltavien kokemuksista ja käsityksistä.

Laadullisen tutkimukseni luotettavuutta voi tarkastella pohtimalla sen siirrettävyyttä, riippumattomuutta, todenmukaisuutta ja vahvistettavuutta. Siirrettävyys tarkoittaa, kuinka ja missä määrin tutkimustuloksia on mahdollista soveltaa muissa konteksteissa tai aiheissa. (Guba 1981;

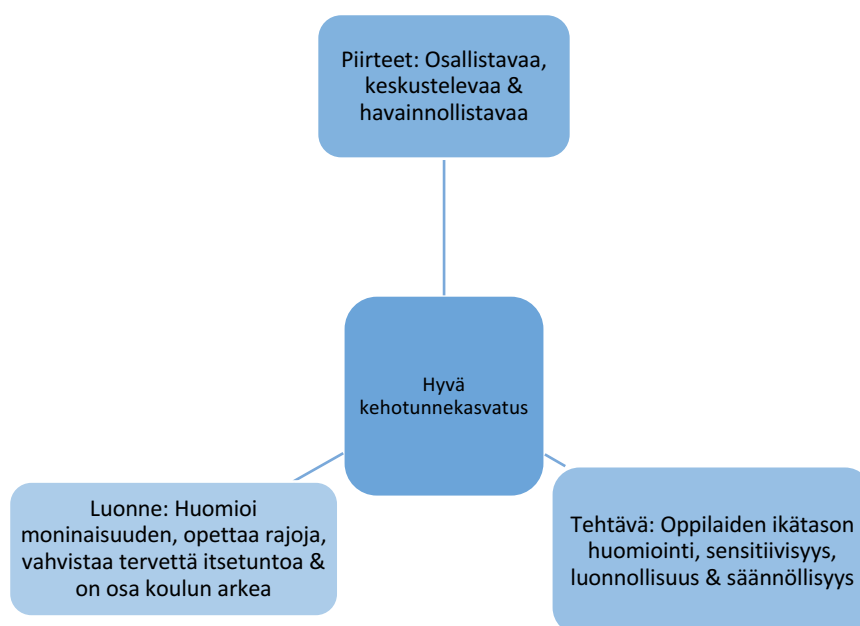

Ranta 2020.) Tekemäni haastattelu on suunniteltu palvelemaan juuri tämän tutkimuksen tarpeita. Täten aineistoa ei voida siirtää toiseen kontekstiin sellaisenaan. Riippumattomuus tai todenmukaisuus viittaa tutkimuksen toistettavuuteen: ovatko tutkimustulokset samanlaisia, jos tutkimus toistetaan samojen tai samanlaisten tutkimushenkilöiden kanssa (Guba 1981; Ranta 2020). Tutkimuksessani luokanopettajien kokemukset ja käsitykset kehotunnekasvatuksesta perustuvat kyseisen hetken näkemyksiin ja tietoon. Täten tutkimuksen toistaminen täysin identtisenä ei ole mahdollista. Vahvistettavuudessa voi tarkastella omia sitoumuksia, positiota, avoimuutta ja riippumattomuutta (Guba 1981; Ranta 2020). Kiinnitin erityishuomiota omaan reflektointiin, joka lisää laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Aloitettuani tutkimuksen, pohdin omia käsityksiäni ja kirjasin ne ylös. Pehdyin kirjallisuuteen ennen tutkimuksen aloittamista ja kirjoitin teoreettisen viitekehyksen. Jotta omat käsitykseni eivät vaikuttaisivat tutkimukseni etenemiseen, otin yhteyttä tutkimushenkilöihin vasta tämän jälkeen. Tutkimukseni tavoitteena ei ole yleistää saatuja tuloksia, vaan keskittyä kuvaamaan kyseisten tutkimushenkilöiden kokemuksia ja käsityksiä kehotunnekasvatuksesta. Tutkimusaineistoni saavutti kuitenkin pisteen, jonka jälkeen saadut käsitykset ja kokemukset alkoivat toistaa itseään. Tämän seurauksena tutkimukseni luotettavuus lisääntyi.

7 Tutkimustulokset

7.1 Hyvä kehotunnekasvatus

Kuvaan seuraavaksi hyvän kehotunnekasvatuksen luonnetta, piirteitä ja tehtävää siten, että esittän kokonaiskuvan tulosten osalta tulosavaruutena (ks. Kuvio 1) ja esittelen sen jälkeen tarkemmin saamani tulokset. Peilaan niitä myös aiempiin tutkimuksiin.

Kuvio 1 Hyvä kehotunnekasvatus.

Luokanopettajien mukaan hyvän kehotunnekasvatuksen luonteeseen sisältyy moninaisuuden huomiointi ja opettaminen. Myös UNFPA:n (2014, 6) mukaan seksuaalikasvatuksen avulla oppilaiden hyväksyvän, kunnioittavan sekä myötätuntoisen asenteen toisia kohtaan tulisi kehittyä. Lisäksi hyvän kehotunnekasvatuksen luonteenpiirteeksi mainittiin rajojen opettaminen sekä terveen itsetunnon vahvistaminen. Väestöliiton (2022) oppaan mukaan luokanopettajien mainitsemat seikat liittyvät kehotunnekasvatuksen Keho ja kehitys -aihealueeseen. Sen tarkoituksena on opettaa oppilaille kehon arvostamista ja muiden yksilöiden kehojen kunnioittamista. Erityisesti tulee opettaa, mitkä kehon alueet ovat yksityisiä ja että niiden koskemattomuutta tulee aina kunnioittaa. (Väestöliitto 2022, 4.) Luokanopettajat liittivät vahvasti kehotunnekasvatuksen luonteeseen sen, että kehotunnekasvatusta toteutetaan arkeen liittyvissä erilaisissa

tilanteissa. Hyvä kehotunnekasvatus on luokanopettajien mukaan luonteeltaan luonnollinen osa koulun oppitunteja sekä oppituntien ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa. Luokanopettajat korostivat sitä, että kehotunnekasvatukseen liittyviä tilanteita esiintyy usein oppitunnin ulkopuolella niin sanotuissa vapaammissa tilanteissa, kuten välitunnilla tai ruokailutilanteessa. Luokanopettajat korostivat myös sosiaalisten ja henkisten taitojen opettamisen tärkeyttä pelkkien fysiologiaan liittyvien faktojen opettamisen sijasta. Myös Cacciatore (2007, 16) on todennut kehotunnekasvatuksen opetuksen sisältävän paljon muutakin kuin pelkkää lisääntymisbiologiaa. Kehotunnekasvatuksessa on kyse arvojen, taitojen sekä tietojen muodostamasta kokonaisuudesta (WHO 2010, 33), mikä näyttäytyi myös luokanopettajien käsityksissä.

H1: *”No ainakin semmoinen, että opetetaan just sitä erilaisuutta. Kaikki ei välttämättä esimerkiksi tykkää siitä, että mennään koskemaan. Aika paljon on itse just oppilaille saanut sanoa sitä, että älä koske toiseen ilman lupaa, että sulla pitää olla lupa. Koska jokaisella on semmoinen oma kupla, että jos sä meet siitä kuplasta läpi niin sitten se voi tuntua epämiellyttävältä. Tavallaan sen esiintuominen siinä kehotunnekasvatuksessa on musta aika tärkeää.”*

H2: *”Kehotunnekasvatus on luonteeltaan luonteva osa ehkä semmoista koulun oppituntien ja kaikkien koko sen koulupäivän ympärillä tulevia asioita. Niitä tulee pikkuhiljaa esiin siellä monessa eri paikassa. Osittain oppitunnilla osittain välitunnilla tai ruokalassa semmoisissa vapaissa tilanteissa.”*

Luokanopettajat nimesivät kehotunnekasvatuksen tärkeimmäksi piirteeksi oppilaslähtöisyyden. Myös Tyrnäväinen (2005, 52) painottaa tilanne- ja oppilaslähtöisyyttä tärkeinä seksuaalikasvatuksen piirteinä. Oppilaslähtöisyys sisältää luokanopettajien käsitysten mukaan avoimuuden, osallistavuuden, keskustelevuuden ja havainnollistamisen piirteitä. Myös Väestöliiton (2021) opas kehotunnekasvatuksen opettamiseen toteaa puhumisen olevan lapselle tärkeä taito. Opettajan tehtävänä on ottaa puheeksi kehotunnekasvatukseen liittyviä aiheita. Näin oppilaat saavat käyttöönsä sanoja, mallin miten puhua sekä uskaltavat kysyä ja kertoa näkemistään, kokemistaan ja kuulemistaan asioista. (Väestöliitto 2021, 5.) Myös WHO (2010, 28–30) korostaa avoimuuden olevan yksi seksuaalikasvatuksen tärkeimmistä piirteistä.

H3: *”Kehotunnekasvatuksen tulisi olla osallistavaa, että kuulisi oppilaidenkin ajatuksia aiheesta. Ettei se ole vaan silleen, että opettaja, terveydenhoitaja tai*

kuraattori kertoo asioita ylhäältä päin. Olisi myös niitä lasten kysymyksiä ja ajatuksia aiheesta.”

H4: ”No sanoisin hyvän kehotunnekasvatuksen olevan havainnoivaa myös. Sen lisäksi että keskustele, niin olisi hyvä, että käyttäisi myös, mitä yleensäkin käytetään alkuopetuksessa: paljon kuvia. Se tuo myös semmoista selkeyttä siihen kokonaisuuteen.”

Luokanopettajien mukaan hyvän kehotunnekasvatuksen tehtävänä on käsitellä aiheeseen liittyviä teemoja oppilaiden ikätasolle sopivalla tavalla. Myös Cacciatoren ja Korteniemi-Poikelan (2019) kehittämä Seksuaalisuuden portaat -malli korostaa opetuksessa ikätason huomiointia. Kehotunnekasvatuksen sensitiivisyys tunnistettiin, jonka myötä sen tehtäväksi ajateltiin myös kehotunnekasvatuksessa käsiteltyjen aiheiden luonnollisuuden korostaminen. Luokanopettajat kokivat tärkeänä myös sen, että kehotunnekasvatukseen liittyvä puhe normalisoidaan. Collier-Harrisin ja Goldmanin (2017, 393) mukaan seksuaalikasvatuksen normalisointi tuo mukanaan paljon hyötyjä. Jotta hyvä kehotunnekasvatus täyttää tehtävänsä, on sen luokanopettajien mukaan oltava säännöllistä. Myös WHO (2010, 30–31) listaa kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen kriteereiksi samoja piirteitä mitä luokanopettajat käsittivät liittyvän hyvään kehotunnekasvatukseen. Täten luokanopettajilla on teoriassa oikea käsitys siitä, miten kehotunnekasvatusta tulisi toteuttaa sekä mitä vaatimuksia se sisältää.

H5: ”Kehotunnekasvatuksen pitäisi olla semmoista säännöllistä, eikä yksittäinen tietoisku. Se pitäisi jotenkin olla koko ajan mukana. Mutta se, että miten, niin se onkin hyvä kysymys.”

7.2 Kehotunnekasvatuksen toteuttaminen ja menetelmät

Kuvaan seuraavaksi kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen ja menetelmiin liittyviä tekijöitä siten, että esitän kokonaiskuvan tulosten osalta tulosavaruutena (ks. Kuvio 2) ja esittelen sen jälkeen tarkemmin saamani tulokset. Peilaan niitä myös aiempiin tutkimuksiin.

Kuvio 2 Kehotunnekasvatuksen toteuttaminen ja menetelmät.

Kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa koettiin sekä onnistumisia että epäonnistumisia. Tyrnäväisen (2005, 52–55) mukaan arjen tilanteet ja keskustelut ovat tärkeä seksuaalikasvatuksen toteuttamistapa. Luokanopettajat kokivatkin onnistuneensa kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa arkisissa tilanteissa. Nämä tilanteet liittyvät esimerkiksi välitunnilla tapahtuneeseen kiusaamiseen. Luokanopettajat kertoivat käyttävänsä ratkaisukeskeistä lähestymistapaa toteuttaessaan kehotunnekasvatusta arkisissa tilanteissa osallistamalla oppilaita ja haastamalla heidän ajatteluaan tilanteeseen liittyen. Luokanopettajien mukaan kyseinen metodi vaatii systemaattista toistoa. Lisäksi luokanopettajat mainitsivat onnistuneensa kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa silloin, kun yhteistyö huoltajien kanssa sujui onnistuneesti vaikeasta tilanteesta huolimatta. Luokanopettajien käsityksissä kehotunnekasvatuksen onnistumisessa oli myös eroja. Yksi luokanopettaja ei pystynyt nimeämään yhtäkään onnistumisen hetkeä, sillä hän oli pitänyt uransa aikana vasta yhden oppitunnin aiheesta.

H1: ”Kun ne riitatilanteet on selvitetty, kysyn, miten nyt sitten jatkossa? Jos kaveri tekee sulle näin, niin miten sä toimit siinä tilanteessa? Tai sitten jos sinusta tuntuu tältä niin miten sun kannattaa toimia? Kysymyksillä haastaa oppilaita miettimään niitä asioita. Sitten ne on oikeasti hoksannutkin ja osannut toimia seuraavalla kerralla hyvin tai paremmin.”

Bildjuschkinin ja Ruuhilahden (2010, 19) mukaan reflektio on luokanopettajalle tärkeä työkalu, joka kehittää minätuntemusta sekä roolia kasvattajana. Useat luokanopettajat kertoivat reflektoineen myös itse kehotunnekasvatuksen toteuttamisen lisäksi oman toiminnan onnistumista kehotunnekasvattajina. Luokanopettajat kokivat olevansa päteviä käsittelemään vaikeita ja sensitiivisiä tilanteita oppilaiden sekä huoltajien kanssa hyvin. Onnistumisen kokemus liittyy tarkemmin omassa toiminnassa siihen, etteivät tilannetta käsitellessä luokanopettajat ole kiihtyneet tai lähestyneet asiaa negatiivisella otteella, vaan keskustellen ja luoden turvallisen tilan sekä luottamuksen ympäristön oppilaalle. Yksi luokanopettaja oli myös tyytyväinen kehotunnekasvatukseen liittyvään rutiiniin, jonka hän oli saanut vakiinnutettua luokan käytännöksi.

H4: ”Mä oon tosi tyytyväinen siihen, että meillä on viikoittain käytössä luokkapiiri, missä me keräännytään piiriin ja siinä on semmoinen viikoittain vaihtuva keskustelunaihe. Siinä kohdataan ja käytetään aikaa siihen, että ollaan läsnä. Mä uskon, että sillä on kokonaisvaltaisia vaikutuksia. Kaikki oppilaat huomaisivat, että nyt on aikaa kohtaamiselle eikä asioita vaan sivuuteta. Mä näen, että sillä on ollut vaikutusta koko ilmapiiriin ja luokan dynamiikan rakentamisen kannalta. Olen ollut tosi tyytyväinen siihen, miten se on toiminut.”

Kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa koettiin myös epäonnistumisia. Epäonnistumiset liittyivät luokanopettajien tunteeseen siitä, että käsillä olevaa asiaa tai tilannetta ei selvitetty riittävän perinpohjaisesti. Kyseinen tunne ilmenee luokanopettajien mukaan aina jälkikäteen, jolloin oman toiminnan voi helposti käsittää epäonnistumiseksi. Haastatteluiden perusteella luokanopettajia vaivasivat tällaiset tilanteet pitkään niiden ratkeamisen jälkeenkin. Syyksi edellä mainituille epäonnistumisen kokemuksille luokanopettajat nimesivät koulupäivän kiireen ja riittämättömän ajan asioiden selvittämiseksi. Lisäksi luokanopettajilla esiintyi epävarmuutta siitä, mistä oppilaiden kanssa voi puhua. UNESCO:n (2018, 18) mukaan seksuaalikasvatuksen haasteena on luokanopettajien kokemattomuus sensitiivisten aiheiden käsittelyssä. Luokanopettajia pohditutti eniten huoltajien suhtautuminen kehotunnekasvatukseen liittyviin sensitiivisiin

aiheisiin. Weaverin ym. (2002) mukaan huoltajat haluavat olla ajan tasalla koulussa tapahtuvasta seksuaalikasvatuksesta. Yhteistyö huoltajien kanssa on WHO:n (2010) määrittämä seksuaalikasvatuksen periaate. Luokanopettajat kuitenkin ymmärsivät, että pystyisivät tilanteessa, jossa huoltaja kyseenalaistaa luokassa tehtyjä ratkaisuja, antamaan pedagogisia perusteluja tapahtuneelle toiminnalle. Bildjuschkinin (2019, 12–13) mukaan koululla ja kodilla on yhteinen vastuu seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa.

H1: ”Mun olisi pitänyt vielä vahvemmin puuttua siihen (aiemmin kuvailemaansa tilanteeseen). Tuli semmoinen kokemus itselle, vaikka se asia käytiin oppilaiden kanssa läpi. Olisi pitänyt koteihin laittaa viestiä. Tuli jälkikäteen tämä olo, että voi ei, kun en toiminut tässä vielä jämäkämmin ja laittanut heti sinne koteihin viestiä, että näin on käynyt.”

H2: ”Arjessa koulupäivä on opettajan näkökulmasta kiireinen ja siinä tapahtuu paljon päivän aikana. Ja sitten kun yksittäisiin tilanteisiin ei välttämättä pääse syventymään kuin sen vähän aikaa ja varsinkaan jokaiseen ei pysty, jaksaa tai ehdi syventyä niin siinä sitten varmasti jää osalla oppilaista käsittelemättä omat tunteet. Mikä on tietenkin lopputuloksen kannalta vähän harmillinen asia.”

H3: ”Tuntuu, että välillä tuolla koulumaailmassa joutuu vähän priorisoimaan mihin kaikkiin tilanteisiin tarttuu.”

Kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa tulisi huomioida sen kaikki osa-alueet. Nämä osa-alueet ovat 1) keho ja kehitys, 2) tunteet, 3) läheisyys, hyvä olo ja itsetunto, 4) ympäristö ja muut ihmiset, 5) hyvinvointi ja terveys, 6) lisääntyminen, 7) normit ja tavat sekä 8) oikeudet. Edellä mainitut osa-alueet muodostavat kehotunnekasvatuksesta laajan kokonaisuuden. Myös WHO (2010, 31) tunnistaa kehotunnekasvatuksen sekä seksuaalikasvatuksen monialaisuuden periaatteissaan. Luokanopettajien puheissa eniten mainintoja saivat fyysiseen koskemattomuuteen ja uimapukualueeseen liittyvät seikat. Muun muassa Cacciatore, Kauppinen ja Ingman-Friberg (2016) sekä WHO (2010) mainitsevat myös edellä mainitut sisällöt opetuksessa tärkeiksi käsiteltäviksi asioiksi. Luokanopettajat olivat opetuksessaan tai arjen tilanteissa toteuttaneet kaikkia edellä mainittuja kehotunnekasvatuksen osa-alueita.

H1: *”Korostetaan tosi paljon ja luokan sääntöihin kirjataan se, että ei kosketa toiseen ilman lupaa. Ihan semmoinen fyysinen koskeminen. Samoin myös tämmöinen henkinen, että sä et mee nimittelemään tai kiusaamaan ketään.”*

H3: *”On puhuttu just uimapukualueista ja siitä, että miten on sopivaa koskea toiseen ja että se kosketus ei saisi ikinä tuntua pahalta.”*

Oppilaiden osallistaminen on kehotunnekasvatuksessa tärkeää. Kehotunnekasvatus aiheena herättää oppilaissa paljon ihmettelyä ja kysymyksiä. WHO (2010, 34–35) korostaa, että oppilaiden kysymyksiin tulee reagoida pedagogisella tavalla ikätaso huomioiden. Luokanopettajat kertoivat osallistavansa oppilaita kehotunnekasvatukseen keskustelun avulla. WHO:n (2010, 30) mukaan luokanopettajan tulee olla viestinnän mahdollistajan ja keskustelun herättäjän roolissa. Keskustelevuuden tärkeyttä ja opetuksen vuorovaikutteisuutta korostaa myös Tyrnäväinen (2005, 52–55). Keskustelun tueksi eräs luokanopettaja kertoi käyttävänsä havainnollistavia kuvia sekä tarinallisuutta. Lisäksi luokanopettajat osallistavat oppilaita liittämällä kehotunnekasvatuksen heidän kokemusmaailmaansa. Luokanopettajien mukaan oppilaiden osallistaminen onnistuneesti vaatii luokkaan avoimen keskusteluilmapiirin. Oppilaiden ajatuksille tulee antaa tilaa.

H1: *”Keskustellaan tarinoiden pohjalta erilaisista tunteista, että millä millainen tunne nyt tällä tarinan hahmolla on. Lisäksi mennään oppilaan kokemuksiin, että oletko itse ollut vaikka tällaisessa tilanteessa? Milloin sinua on vaikka pelottanut?”*

Luokanopettajat pitivät yksimielisesti kehotunnekasvatuksen toteuttamista alkuopetuksessa tärkeänä. WHO:n (2010, 28) mukaan seksuaalikasvatuksella on suuria tavoitteita yhteiskunnallisella sekä henkilökohtaisella tasolla. Luokanopettajien käsitykset kehotunnekasvatuksen tärkeydestä ovat linjassa seksuaalikasvatukselle asetettujen eurooppalaisten tavoitteiden kanssa (WHO 2010, 28). Muutama luokanopettaja tunnisti kehotunnekasvatuksen tarpeen, sillä heidän mukaansa oppilailla on vielä paljon opittavaa esimerkiksi fyysisestä koskemattomuudesta. Kaikki luokanopettajat perustelivat kehotunnekasvatuksen toteuttamisen tärkeyttä myös siten, että lasten tavat ja ajattelu alkavat muodostua jo hyvin nuorena. Myös WHO (2010) puoltaa seksuaalikasvatuksen toteuttamista ja aloittamista mahdollisimman varhaisella iällä. Cacciatorren ja Korteniemi-Poikelan (2019, 23) mukaan seksuaalikasvatus vaikuttaa kokonaisvaltaisesti

kuvaan yksilöstä itsestä sekä kehittää elämäntaitoja. Koulu voi kehotunnekasvatuksen avulla tarjota oppilaille totuudenmukaista tietoa kehotunnekasvatukseen liittyen jo ensimmäiseltä luokalta lähtien sekä opettaa kehotunnekasvatuksessa käsiteltävien aiheiden olevan normaaleja ja luonnollisia. Näin väärät käsitykset esimerkiksi lisääntymisestä eivät pääse muodostumaan.

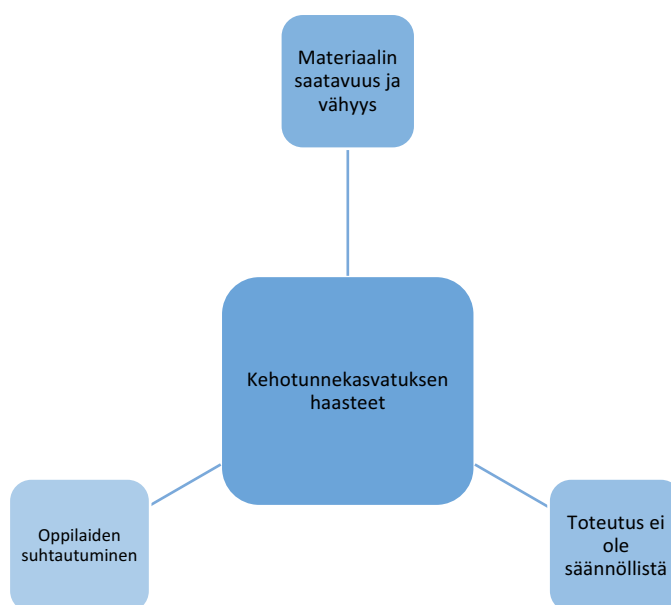
Lähes kaikki luokanopettajat perustelivat kehotunnekasvatuksen tärkeyttä myös oppilaan terveen itsetunnon vahvistamisen näkökulmasta. Luokanopettajille on tärkeää, että oppilaat oppisivat arvostamaan omaa kehoaan pienestä pitäen. Lisäksi jokaisen oman kehon ainutlaatuisuuden opettamista korostettiin. Luokanopettajat mainitsivat myös, että oppilaille on tärkeää opettaa kehotunnekasvatukseen liittyviä niin sanottuja vaikeampiakin aiheita. Nämä aiheet liittyvät esimerkiksi läheisyyteen ja siihen, miten oppilas voi kertoa epämiellyttävästä kosketuksesta. Täten itsestä huolehtimisen opettamista pidettiin luokanopettajien keskuudessa tärkeänä. Itsestä huolehtimiseen sisältyy itsensä turvassa pitäminen niin psyykkisesti kuin fyysisesti. Itsensä huolehtiminen on myös yksi seksuaalioikeuksien pääperiaate (Ilmonen & Korhonen 2015, 10).

H2: ”Varsinkin alkuopetuksessa se on älyttömän tärkeää, koska lapsi on siinä iässä, että oma keho kiinnostaa ja kasvaa älyttömällä vauhdilla. Kaikki on niin uutta, niin sitten sen uuden lähestyminen semmoisella turvallisella ja oikealla tavalla koulun kautta on aivan mahdollottoman tärkeä just pienille.”

H5: ”No totta kai se on erittäin tärkeää. Opitaan ymmärtämään, että se on luonnollista. Sen avulla saadaan lisättyä tietoisuutta omasta kehosta, toisten kehon arvostamisesta ja just omista rajoista. Yhtenä tärkeänä myös tiettenkin se, että oppii kertomaan, jos joku tekee väärin. Koskee vaikka semmoisella tavalla mikä ei ole kiva. Poistaa siitäkin sitä häpeää. Aina pitää kertoa, jos ei tunnu hyvältä.”

7.3 Kehotunnekasvatuksen haasteet

Kuvaan seuraavaksi kehotunnekasvatukseen liittyviä haasteita siten, että esitän kokonaiskuvan tulosten osalta tulosavaruutena (ks. Kuvio 3) ja esittelen sen jälkeen tarkemmin saamani tulokset. Peilaan niitä myös aiempiin tutkimuksiin.

Kuvio 3 Kehotunnekasvatuksen haasteet.

Luokanopettajien kokemusten mukaan kehotunnekasvatuksen toteuttamiseen sisältyy tiettyjä haasteita. He kokivat, että kehotunnekasvatukseen liittyvä materiaali ei ole helposti saatavilla ja sitä on liian vähän. Materiaalin hankinta sekä sopivuuden ja käytettävyyden arviointi koetaan jäävän luokanopettajan tehtäväksi. Osa luokanopettajista ei ollut käyttänyt kehotunnekasvatukseen valmistettua materiaalia ollenkaan. Heidän kokemustensa mukaan ilmaista materiaalia kehotunnekasvatuksesta ei ole riittävästi saatavilla. Luokanopettajien käsitykset oppikirjojen materiaaleista vaihtelivat. Osassa käytössä olevista ympäristöopin kirjasarjoista löytyi muutamia kappaleita kehotunnekasvatukseen liittyen, osassa sisältöjä ei ollut sisällytetty lainkaan oppikirjoihin. Lisäksi osaa materiaaleista pidettiin epäsopivana. Bildjuschkinin ja Malmbergin (2002, 36) mukaan oppimateriaalin tulisi huomioida ajankohtaisuus, moninaisuus sekä sensitiivinen lähestymistapa aiheeseen. Luokanopettajat eivät kokeneet hyödylliseksi oppikirjojen tarjoamia kehotunnekasvatukseen liittyviä julisteita tai kortteja, sillä he eivät kokeneet niitä tarpeellisiksi opetuksessa. Positiivisia mainintoja saivat aapisen tunteisiin liittyvät harjoitukset,

lasten oikeuksiin liittyvä materiaali, ympäristöopin kirjan kappale lisääntymisestä sekä internetistä löytyneet aiheeseen liittyvät opetusvideot. Bildjuschkin ja Malmberg (2002, 54–55) korostavat myös samojen materiaalien sekä työtapojen toimivuutta.

H3: *”Pitäisi itse kaivaa se materiaali, että ei silleen silmille hyppää.”*

H5: *”Oppikirjoissa materiaali on mun mielestä aika suppea. Ainakin tuossa meidän omassa.”*

Toisena kehotunnekasvatukseen liittyvänä haasteena koettiin sen epäsystemaattisuus. Yksikään luokanopettaja ei toteuttanut kehotunnekasvatusta luokassaan systemaattisesti. Heidän kokemustensa mukaan systemaattiseen kehotunnekasvatukseen ei ole alkuopetuksen lukujärjestyksessä riittävästi aikaa. Vaikka luokanopettajat pitivät kehotunnekasvatusta tärkeänä, osa luokanopettajista koki sen niin sanotusti ylimääräiseksi sisällöksi. Tämän käsityksen omanneiden opettajien mielestä kehotunnekasvatuksen laatuun ja muihin oppiaineisiin integroimiseen pitäisi panostaa ajankäytön lisäämisen sijasta. Työuran alussa olevat luokanopettajat toivoivat, että kehotunnekasvatuksen integroimiseen oppiaineiden sisältöihin olisi saatavilla hyviä ja toimivia vinkkejä.

H1: *”Tuntuu että viikossa ei riitä tunnit. Alkuopetuksessa suomen kielen ja matikan oppisisällöt vievät aivan hirveästi aikaa. Mihin kohtaan tommoista kehotunnekasvatusta laittaa? Se on vähän haaste.”*

H3: *”Pitäisi kuitenkin myös pystyä keskittymään siihen olennaiseen, että nää kaikki ns. ylimääräiset jutut, mitä ne ei ole, onhan nekin tietenkin tärkeitä, mutta kyllä ne vievät aika paljon aikaa siltä peruskauralta.”*

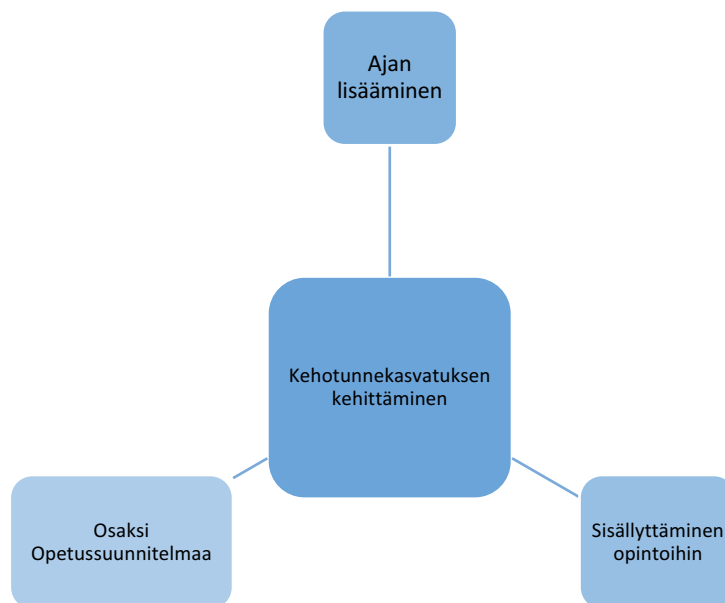
Oppilaiden suhtautuminen kehotunnekasvatukseen oli luokanopettajien kokemusten perusteella kaksijakoinen. Muutaman luokanopettajan mukaan kehotunnekasvatuksen toteuttamisen haasteellisuutta lisäävät luokan oppilaiden väliset erot. Tietyt oppilaat osaavat suhtautua kehotunnekasvatukseen kypsemmin kuin toiset. Aihe huvittaa luokanopettajien mukaan useita oppilaita. Tyrväisen (2005, 52–55) mukaan eriyttäminen on tärkeää seksuaalikasvatuksessa joutuessa edellä mainittujen tasoerojen ilmentymisestä. Hän ei kuitenkaan tarjoa konkreettisia keinoja eriyttämisen toteuttamiseen. (Tyrväinen 2005, 52–55.) Lisäksi luokanopettajat kokivat

haasteellisena sen, ettei oppilaiden omaksuma tieto ylety tekoihin ja toimintaan asti. Oppilaiden reagoitakyvyn ja toimintamallien tulisi WHO:n (2010, 33) seksuaalikasvatuksen tavoitteiden mukaan karttua opetuksen myötä.

H1: ”Suurin haaste on se, miten tieto menee tekoihin. Oppilaat tietävät, että esimerkiksi sulla ei ole oikeutta koskea toiseen, jos toinen ei anna siihen lupaa. Se saattaa unohtua aika herkästi sitten niissä tilanteissa.”

7.4 Kehotunnekasvatuksen kehittäminen

Kuvaan seuraavaksi luokanopettajien käsityksiä kehotunnekasvatuksen kehittämisestä siten, että esitän kokonaiskuvan tulosten osalta tulosavaruutena (ks. Kuvio 4) ja esittelen sen jälkeen tarkemmin saamani tulokset. Peilaan niitä myös aiempiin tutkimuksiin.

Kuvio 4 Kehotunnekasvatuksen kehittäminen.

Luokanopettajilla esiintyi monia kehotunnekasvatuksen kehittämiseen liittyviä ajatuksia. Ensimmäisenä kehittämiskohteena muutama luokanopettaja nimesi kehotunnekasvatukseen käytävissä olevan ajan lisäämisen. Ajankäytön lisäämisen nähdään olevan luokanopettajan vastuulla, sillä nykyinen Perusopetuksen opetussuunnitelma ei suoraan velvoita opettamaan kehotunnekasvatuksen sisältöjä. UNESCO (2015, 24) esittää koulujen opetussuunnitelmien olevan

niin täynnä, että seksuaalikasvatuksen toteuttaminen kohtaa aikarajoitteita. Ajankäytön lisäämisellä nähdään olevan yhteys siihen, että kehotunnekasvatuksen aiheista tulee luontaisella tavalla säännöllisiä eikä opetus jää yksittäisten tietoiskujen varaan.

H1: *”Jos ja kun ylimääräistä tuntia ei ole varmasti saamassa lukujärjestykseen niin jonkin oppiaineen sisälle ottaisi vaikka 15–20 minuuttia niin, että suunniteltisi sinne tällöisen teeman. Se on vähän opettajista itsestäänkin kiinni, että minkä verran on valmis tekemään sen eteen.”*

Toisena kehittämiskohteena luokanopettajat nimesivät kehotunnekasvatuksen sisällyttämisen luokanopettajaopintoihin. Luokanopettajien kokemusten mukaan kehotunnekasvatuksen aihealueeseen ei syvennytty opinnoissa kertaakaan. Kehotunnekasvatuksen sisällyttäminen luokanopettajaopintoihin antaisi luokanopettajien mukaan tarvittavia työkaluja sen toteuttamiseen kentällä. Opintojen aikana kehotunnekasvatukseen liittyvien aiheiden opiskelu jäi luokanopettajien mukaan opiskelijan vastuulle ja toteutettavaksi vapaa-ajalla. Lisäksi moni luokanopettaja toivoi, että työuran aikana olisi mahdollisuus osallistua kehotunnekasvatukseen liittyvään täydennyskoulutukseen. Burns ja Hendriks (2018) korostavatkin laadukkaan opetuksen takaamiseksi luokanopettajien tarvitsevan täydennyskoulutusta, motivaatiota sekä tukea.

H2: *”Koen, että en ole saanut tarpeeksi valmiuksia kehotunnekasvatuksen opettamiseen.”*

Kolmantena kehittämisehdotuksena luokanopettajat esittivät kehotunnekasvatuksen sisällyttämisen seuraavaan Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Nykyinen opetussuunnitelma ei mainitse kehotunnekasvatusta sanallakaan. Kun vertaa sen laaja-alaisia tavoitteita seksuaalioikeuksiin, löytyy sisällöissä samankaltaisuutta. Opetussuunnitelmassa puhutaan seksuaalikasvatuksesta ja sen huomiointi arjessa esiintyy Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) yleistavoitteissa. Lisäksi seksuaalikasvatus voidaan yhdistää moniin laaja-alaisiin tavoitteisiin. Se sopii aiheeksi myös monialaiseen oppimiskokonaisuuteen. WHO:n (2010, 31) mukaan seksuaalikasvatuksen periaatteissa tulee korostaa monialaisuutta. Tällöin seksuaalikasvatuksen toteutus on oppiainerajat ylittävää. Tavoitteet korostavat oppilaiden tukemista identiteetin, seksuaalisuuden sekä sukupuolen osalta. Tärkeä piirre arjessa toteutettavalle seksuaalikasvatukselle on oppilaiden ihmettelyihin ja kysymyksiin vastaaminen. Tämän myötä seksuaalikasvatus luonnollisuus ja sen jokapäiväisyys korostuu. Tämä samankaltaisuuden löytäminen

ja tulkinta jää kuitenkin asiakirjoja lukevan yksilön vastuulle. Luokanopettajien käsitysten mukaan kehotunnekasvatuksen lisääminen Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin olisi riittävän iso rakenteellinen muutos siihen, että kehotunnekasvatuksen toteuttaminen vakiintuisi koulumaailmassa. Näin kehotunnekasvatuksen liittyviä aiheita sisällytettäisiin myös oppikirjoihin ja muihin materiaaleihin, mikä luokanopettajien mukaan helpottaisi kehotunnekasvatuksen toteuttamista. Lisäksi luokanopettajien toiveissa on, että valmiita ja laadukkaita materiaali-paketteja kehotunnekasvatukseen liittyen olisi enemmän saatavilla.

H3: *”Jos se tulisi opetussuunnitelman kautta, niin sitten se myös pikkuhiljaa tulisi sinne meidän materiaaleihimme. Se olisi siellä kirjoissa ja siten helpottaisi opettajan työtä. Tuntuu, että se on jotenkin helpompaa, kun sulla on ne kirjat mitä sä käytät, että siellä olisi mahdollisimman paljon valmiina asioita. Ei tarvitsisi aina kaikkea itse kaivaa, tulostaa, leikata ja liimata. Niin se nyt ainakin helpottaisi asiaa. Kun miettii just sitä opettajan arkea, että paljonko on oikeasti aikaa siihen, että sä opetussuunnitelmaa luet rivien välistä. Ei sitä ihan hirveästi ole, että kyllä se vaan olisi helpompaa, jos se olisi sanottu suoraan.”*

H4: *”Se laitettaisiin alkuopetuksen opetussuunnitelmaan ihan oikeasti pakolliseksi. Jos se on siellä osana, niin sitten sitä on myös pakko toteuttaa.”*

8 Pohdinta

8.1 Tulosten yhteenveto ja tarkastelua

Pro gradu -tutkielmani tarkastelee luokanopettajien kokemuksia ja käsityksiä kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta alkuopetuksessa. Haluan myös kuvata, millaista hyvä kehotunnekasvatus opettajien käsitysten mukaan on, millaisia kokemuksia opettajilla on kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta, millaisia haasteita kehotunnekasvatukseen opettajien käsitysten mukaan liittyy sekä miten kehotunnekasvatusta voitaisiin kehittää. Aihe on tärkeä, sillä niin kauan, kun kehotunnekasvatukseen liittyviä aiheita opetetaan koulussa ja luokanopettajat sitä opettavat, lienee aihe ajankohtainen. Opettajilla on aiheen opettamisen myötä mahdollisuus tarjota oppilaille totuudenmukaista ja ikätasolle sopivaa tietoa kehotunnekasvatuksesta.

Tutkimukseni edustaa laadullista, fenomenografista tutkimusotetta. Keräsin tutkimusaineistoni haastattelujen muodossa. Tutkimuksessani on viisi tutkimushenkilöä, jotka kaikki työskentelevät alkuopetuksessa. Käytin aineiston analyysissäni hyödyksi aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Haastattelut antoivat kattavasti vastauksia tutkimuskysymyksiini. Muodostin tutkimusaineistoni pohjalta tutkimukseeni neljä yhdistävää luokkaa.

Tutkimustulosteni analyysi oli kolmivaiheinen prosessi. Aineiston analyysi alkoi alkuperäisten ilmaisujen pelkistämällä eli redusoinnilla. Pelkistetyistä ilmaisuista muodostettiin alaluokkia. Alaluokat tiivistyivät lopulta neljäksi yhdistäväksi luokaksi. Tutkimukseni ensimmäinen yhdistävä luokka kuvasi luokanopettajien kokemuksia ja käsityksiä siitä, millaista on hyvä kehotunnekasvatus. Tutkimukseeni osallistuneiden luokanopettajien mukaan hyvän kehotunnekasvatuksen piirteitä ovat osallistaminen, keskustelevuus ja havainnollisuus. Luokanopettajat kertoivat hyvän kehotunnekasvatuksen luonteen olevan moninaisuuden huomioivaa, rajoja opettavaa sekä tervettä itsetuntoa vahvistavaa. Lisäksi tutkimuksessani korostui ajatus siitä, että kehotunnekasvatuksen tulisi olla osa kiinteä koulun arkea. Luokanopettajat luonnehtivat kehotunnekasvatuksen tärkeimmiksi tehtäviksi oppilaiden ikätason huomioinnin, sensitiivisyyden, luonnollisuuden sekä säännöllisyyden opetuksessa.

Tutkimukseni toinen yhdistävä luokka tarkasteli luokanopettajien kokemuksia ja käsityksiä kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta ja siinä käytetyistä menetelmistä. Tutkimukseeni

osallistuneet luokanopettajat ovat kokeneet sekä onnistumisia että epäonnistumisia kehotunnekasvatusta toteuttaessaan. Tutkimuksessani korostui oppilaiden osallistamisen tärkeys. Tämä näkökulma saa tukea myös aiemmasta tutkimuksesta ja kirjallisuudesta (ks. Tyrnäväinen 2005, 52–55; WHO 2010, 30, 34–35). Tutkimukseeni osallistuneiden luokanopettajien mukaan kehotunnekasvatuksen toteuttaminen on tärkeää ja sen tarve opetuksessa on huomioitu. Tutkimustulokseni osoittavat, että luokanopettajat huomioivat opetuksessaan kaikkia kehotunnekasvatuksen osa-alueita.

Tutkimukseni kolmas yhdistävä luokka käsitteli luokanopettajien kokemuksia ja käsityksiä kehotunnekasvatukseen liittyvistä haasteista. Tutkimukseeni osallistuneet luokanopettajat korostivat, että oppimateriaalin saatavuus ja vähyys vaikeuttavat kehotunnekasvatuksen toteuttamista alkuopetuksessa. Lisäksi opettajat kertoivat, että oppilaiden suhtautuminen luo haasteita kehotunnekasvatuksen toteuttamiselle. Opettajat myös huomauttivat, että kehotunnekasvatuksen toteutus ei ole säännöllistä.

Tutkimukseni neljäs yhdistävä luokka kokosi yhteen luokanopettajien käsityksiä ja ideoita liittyen kehotunnekasvatuksen kehittämiseen. Tutkimukseeni osallistuneiden luokanopettajien pohdintojen mukaan kehotunnekasvatukseen pitäisi käyttää enemmän aikaa. Ajankäytön lisäämisen nähtiin kuitenkin jäävän jokaisen opettajan henkilökohtaiselle vastuulle. Aineistossani korostui myös se, että kehotunnekasvatuksen aiheita tulisi käsitellä luokanopettajaopinnoissa. Luokanopettajien mukaan he eivät olleet käsitelleet seksuaalisuuteen liittyviä aihealueita yliopisto-opinnoissaan kertaakaan. Lisäksi luokanopettajat korostivat sitä, että kehotunnekasvatus tulisi liittää osaksi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita.

8.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena oli tarkastella luokanopettajien kokemuksia ja käsityksiä kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta alkuopetuksessa. Lähestyin aihetta tutkimukseni viidennessä luvussa esitelyjen tutkimuskysymysten avulla. Tutkimuskysymysteni tavoitteena oli selvittää, millaisia kokemuksia ja käsityksiä alkuopetuksessa työskentelevillä luokanopettajilla on kehotunnekasvatuksesta. Pyrin myös tunnistamaan hyvän kehotunnekasvatuksen piirteitä sekä kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa käytettyjä menetelmiä. Tutkielmani esittää konkreettisia haasteita kehotunnekasvatuksen toteuttamiselle ja antaa ideoita siihen, miten kehotunnekasvatusta tulisi kehittää. Koen, että tutkimuksestani hyötyvät eniten luokanopettajat. Tulevana

luokanopettajana tutkimukseni auttaa myös itseäni muodostamaan käsityksiä kehotunnekasvatuksesta ja antaa työkaluja siihen, että minusta tulee paras mahdollinen kehotunnekasvatusta opettava luokanopettaja.

Tutkielmani osoittaa, että alkuopetuksessa työskentelevien luokanopettajien käsitykset kehotunnekasvatuksesta, sen piirteistä, toteuttamisesta, haasteista ja kehittämiskohteista ovat keskenään varsin samankaltaisia. Tutkimustulosten perusteella luokanopettajat ymmärtävät miksi kehotunnekasvatusta tulee toteuttaa ja pitävät kehotunnekasvatuksen opettamista tärkeänä opettavana kokonaisuutena. Se, että luokanopettajat pitävät kehotunnekasvatuksen opettamista tärkeänä kokonaisuutena, tekee sen haasteellisuudesta huolimatta kehotunnekasvatuksesta merkityksellistä ja tarkoituksenmukaista. Luokanopettajien mukaan kehotunnekasvatus edistää oppilaiden kunnioittavaa asennetta, opettaa rajoja, vahvistaa tervettä itsetuntoa sekä normalisoi aiheesta puhumisen. Aiheeseen liittyvä kirjallisuus puoltaa edellä mainittuja käsityksiä (ks. Cacciatore 2007, 16; Collier-Harris & Goldman 2017, 393; UNFPA 2014, 6; Väestöliitto 2022, 4; WHO 2010, 30–31).

Tutkielmani mukaan kehotunnekasvatuksen toteuttamisessa ilmenee tiettyjä haasteita. Haasteet liittyvät kehotunnekasvatukseen liittyvän materiaalin saatavuuteen ja vähyyteen, oppilaiden suhtautumiseen sekä siihen, ettei kehotunnekasvatuksen toteuttaminen ole säännöllistä. Koulun arjessa materiaalien saatavuus ja vähyyys voi näkyä siten, että kehotunnekasvatus jää toteuttamatta. Kehotunnekasvatuksen toteuttaminen on haasteellista ja jopa mahdotonta, jos käyttökelpoiset materiaalit ovat maksullisia tai materiaaleja on yleisesti vaikea löytää. Koulujen tulisi huomioida oppimateriaaleja ostaessaan se, että materiaalit päivitetään ajankohtaisiksi ja niiden sisältö vastaa kehotunnekasvatuksen tarpeita. Lisäksi tutkimukseni mukaan kehotunnekasvatuksen toteuttamista haastaa sen epäsäännöllisyys. Luokanopettajilla ei ole aikaa toteuttaa systemaattisesti kehotunnekasvatusta muiden oppiaineiden lomassa. Materiaalien saatavuus ja vähyyys on yhteydessä toteutuksen epäsystemaattisuuteen. Kun materiaalin etsimiseen pitää käyttää paljon aikaa, kuormittaa se jo itsessään valmiiksi kiireistä luokanopettajan arkea.

Tutkielmani osoittaa, että alkuopetuksessa työskentelevien luokanopettajien kokemukset ja käsitykset kehotunnekasvatuksesta ovat myönteisiä. Vaikka kehotunnekasvatusta on toteutettu melko vähän, luokanopettajat ymmärtävät sen tärkeyden ja haluaisivat käyttää sen opettamiseen enemmän aikaa. Useat luokanopettajat oivalsivat haastattelutilanteessa toteuttaneensa kehotunnekasvatusta huomaamattaan arjen erilaisissa tilanteissa. Aiheesta julkaistu edeltävä

kirjallisuus on samaa mieltä siitä, että kehotunnekasvatuksen toteuttaminen tapahtuu suunnitelun opetuksen lisäksi luonnollisesti erilaisissa arjen tilanteissa keskustelun kautta (ks. Tyrnäväinen 2005, 52–55; Väestöliitto 2021; WHO 2010, 34–35). Tutkielmastani saatu tieto vahvistaa kehotunnekasvatuksen tärkeyden asemaa, sillä peruskoulun tehtävänä on tukea oppilaan identiteetin, seksuaalisuuden ja koetun sukupuolen muodostumista. Lisäksi peruskoulun tehtävänä on korostaa kehotunnekasvatukseen liittyvien aiheiden luonnollisuutta ja normalisoida siihen liittyvää puhetta. Yksittäisten kehotunnekasvatukseen liittyvien oppituntien määrän lisääminen on ensimmäinen toimi siihen, että edellä mainitut peruskoulun tehtävät täyttyvät kiitettävästi. Pitkällä aikavälillä tällaiset toimet eivät kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan suurempaa rakenteellista muutosta, jonka seurauksena kehotunnekasvatukseen liittyvää oppimateriaalia sekä täydennyskoulutusta on helpommin saatavilla. Luokanopettajien täydennyskoulutukset auttaisivat lisäämään tietoa, taitoja sekä motivaatiota toteuttaa kehotunnekasvatusta. Toinen isompi rakenteellinen muutos liittyy siihen, että kehotunnekasvatus tulisi mainita seuraavassa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Tutkimukseni mielenkiintoinen ja konkreettinen löytö liittyy kehotunnekasvatuksen kehittämiseen. Tutkimustulokseni osoittavat, että luokanopettajilla on monia erilaisia ideoita siihen, miten kehotunnekasvatusta tulisi kehittää. Aikaisempaa tutkimusta aiheeseen ei ole oman perehtyneisyyteni mukaan tehty, joten tutkimukseni tulokset antoivat täysin uutta tietoa aiheeseen liittyen. Lisäksi oli mielenkiintoista huomata, etteivät luokanopettajat ulkoistaneet kehotunnekasvatuksen kehittämistä täysin esimerkiksi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita tekevien, yliopistojen tai täydennyskouluttajien harteille. He korostivat myös opettajan omaa vastuuta kehotunnekasvatukseen liittyvästä ajankäytön lisäämisestä.

Tutkimustani voidaan pitää onnistuneena, sillä se antoi vastaukset määrittelemiini tutkimuskysymyksiin. Mahdolliset jatkotutkimusaiheet voisivat liittyä esimerkiksi siihen, miten oppilaiden ajattelu, arvot ja asenteet kehittyvät säännöllisen ja tavoitteellisen kehotunnekasvatuksen myötä. Toisaalta tutkimus voisi keskittyä luokanopettajien taitojen kehittymiseen kehotunnekasvattajana opettajavuosien karttuessa. Myös huoltajien käsityksiä kehotunnekasvatuksesta ja siitä, miten kehotunnekasvatusta toteutetaan kodeissa, voitaisiin tutkia tarkemmin. Lisäksi olisi mielenkiintoista lukea tutkimusta eri sukupolvea edustavien opettajien käsityksistä ja kokemuksista kehotunnekasvatusta kohtaan.

Lähteet

Andell, M., Lajunen, K. & Ylenius-Lehtonen, M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www-muodossa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y . (Luettu 6.4.2023.)

Bildjuschkin, K. 2016. Terveystiedon opettajien ja oppilashuollon käsityksiä seksuaalisuudesta, sen kohtaamisesta ja seksuaaliterveyden opettamisesta peruskoulussa. Työpaperi 46/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

Bildjuschkin, K. & Malmberg, A. 2002. Kerro meille seksistä. Nuoren seksuaalikasvatus. Helsinki: Tammi.

Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2008. Seksiä vaatteet päällä. Helsinki: Tammi.

Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2010. Selkee! Turun kaupunki, sosiaali- ja terveystoimen julkaisuja, 6/2010. Turku: Turun kaupunki.

Bonjour, M. & Van Der Vlugt, I. 2018. Comprehensive Sexuality Education. Knowledge file. Rutgers: Utrecht, The Netherlands: Rutgers. Saatavilla www-muodossa: <https://rutgers.international/wp-content/uploads/2021/09/Know-ledgefile-CSE.pdf> . (Luettu 20.4.2023.)

Burns, S. & Hendriks, J. 2018. Sexuality and relationship education training to primary and secondary school teachers: An evaluation of provision in Western Australia. Sex Education 18 (6), 672–688.

Cacciatore, R. 2006. Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä & K. Kaimola (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Duodecim, 205–225.

Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin. Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. Helsinki: WSOY

Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. 2016. Väestöliitossa tehty Laseke-tutkimus. Teoksessa S. Ingman-Friberg & R. Cacciatore (toim.) *Keho on leikki*. Tallinna: Printon, 32–40.

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2019. *Rakkaus, ilo, rohkeus. Seksuaalisuuden portaat*. Helsinki: Minerva Kustannus.

Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: WSOY.

Collier-Harris, C. A. & Goldman, J. D. G. 2017. Puberty and sexuality education using a learning and teaching theoretical framework. *Educational Review* 69 (4), 393–410.

Coupet, S. & Marrus, E. 2015. *Children, Sexuality, and the Law*. New York: New York University Press.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa J., Aaltola, & R., Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–43.

Freud, S. 1971. *Seksuaaliteoria*. Käänt. Erkki Puranen. Jyväskylä: Gummerus.

Greenberg, J., Bruess, E. & Conklin, S. 2007. *Exploring the dimensions of human sexuality*. 3. painos. USA: Jones and Bartlett Publishers.

Guba, E. G. 1981. Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Communication and Technology*, 29(2). 75-91.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1982. *Teemahaastattelu*. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Huldén, A. 2010. Seksuaalikasvatus kaikissa sateenkaaren väreissä. Teoksessa K. Bildjuschkin & S. Ruuhilahti (toim.) *Selkee! Turun kaupunki, sosiaali- ja terveystoimen julkaisuja*, 6/2010. Turku: Turun kaupunki, 86–91.

Huusko, M. & Paloniemi, S. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus*, 46 (2), 162–173.

Ilmonen, K. & Korhonen, E. 2015. Seksuaalioikeudet. Väestöliitto: Väestötietosarjan osa 28. Helsinki: Nord Print.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016. Mitä on lapsen seksuaalisuus. Teoksessa S. Ingman-Friberg & R. Cacciatore (toim.) *Keho on leikki*. Helsinki: Duodecim, 11–31.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016. Seksuaalikasvatus on hankala sana. Teoksessa S. Ingman-Friberg & R. Cacciatore (toim.) *Keho on leikki*. Helsinki: Duodecim, 82–86.

Järvinen, P., & Järvinen, A. 2000. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja.

Kaisla, M. & Välimaa, R. 2009. Toiminnalliset menetelmät terveystiedon opetuksessa. Teoksessa E. Jeronen, R. Välimaa, H. Tyrväinen & H. Maijala. (toim.) *Terveystietoa oppimaan ja opettamaan*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 111–127.

Karvinen, M. 2016. Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus. Opas opettajille. Helsinki: SETA ry.

Kontula, O. 2015. Seksuaalikasvatuksen vaikuttavuus. Teoksessa K. Bildjuschkin (toim.) *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 79–85. Saatavilla [www-muodossa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5) . (Luettu 6.4.2023.)

Kontula, O. & Meriläinen, H. 2007. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E26/2007. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.

Korteniemi-Poikela, E., Cacciatore, R., & Cacciatore, R. 2010. *Portaita pitkin: Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen*. Opas vanhemmille. Helsinki: WSOY.

Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. 2015. Seksuaalisuuden portaat. Oppaat ja käsikirjat 2015/1. Helsinki: Opetushallitus.

Koskinen, M. 2011. Fenomenografia tutkimuslähestymistapana. Teoksessa A. Puusa & P., Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto JTO, 267–280.

Mantsinen, C. & Maijala, H. 2015. Seksuaalipedagogiikka. Julkaisussa K. Bildjuschkin (toim.) Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpaperi 35/2015. Helsinki: terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 16–35. Saatavilla www-muodossa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5 . (Luettu 9.2.2023.)

Mellanby, A. R., Newcombe, R. G., Rees, J. & Tripp, J. H. 2001. A comparative study of peer-led and adult-led school sex education. Health Education Research 16 (4), 481–492.

Metsämuuronen, J. (2000). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Methelp.

Nummelin, R. 2000. Seksuaalikasvatusmateriaalit - pääkaupunkiseutulaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 778. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla www-muodossa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67057/951-44-4949-5.pdf?sequence=1> . (Luettu 13.2.2023.)

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla www-muodossa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetus-suunnitelman_perusteet_2014.pdf . (Luettu 9.2.2023.)

Paalanen, T. 2010. Nuorten oikeus seksiin - kysymyksiä itsemääräämisoikeudesta ja kasvatuksesta. Teoksessa K. Bildjuschkin & S. Ruuhilahti (toim.) Selkee! Turun kaupunki, sosiaali- ja terveystoimen julkaisuja, 6/2010. Turku: Turun kaupunki, 95–114.

Pound, P., Langford, R. & Campbell, R. 2016. What do young people think about their school-based sex and relationship education? A qualitative synthesis of young people's views and experiences. BMJ Open 6 (9).

Ranta, S. 2020. Positiivinen pedagogiikka suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Väitöskirja. Acta electronica Universitatis Lapponiensis 283. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Suomela, A. 1999. Ihmeelliset ihmiset. Lapsille ja aikuisille tarinoita elämästä ja seksistä. Helsinki: Sexpo-säätiö.

Syrjäläinen, E., Ahonen, S., Saari, S. & Syrjälä, L. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. Seksuaaliväkivalta. Saatavilla www-muodossa: <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/seksuaalivakivalta> . (Luettu 4.4.2023.)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tyrväinen, H. 2005. Opetussuunnitelmasta oppitunniksi. Teoksessa L. Kannas & H. Tyrväinen (toim.) Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Terveyden edistämisen tutkimuskeskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 51–64.

Uljens, M. 1990. Phenomenography – A qualitative approach in educational research. Teoksessa L. Syrjälä & J. Merenheimo (toim.) Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja. Oulu: Oulun yliopisto, 80–107.

UNFPA. 2014. Operational Guidance for Comprehensive Sexual Education: A Focus on Human Rights and Gender. New York: UNFPA. Saatavilla www-muodossa: <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA%20Operational%20Guidance%20for%20CSE%20-Final%20WEB%20Version.pdf> . (Luettu 17.5.2023.)

UNESCO. 2015. Emerging Evidence, Lessons, and Practise in Comprehensive Sexuality Education. A Global Rewiev. France: UNESCO. Saatavilla www.muodossa: https://www.unfpa.org/si-tes/default/files/pub-pdf/CSE_Global_Review_2015.pdf . (Luettu 18.4.2023.)

UNESCO. 2018. International Technical Guidance on Sexuality Education. An Evidence-Informed Approach. France: UNESCO. Saatavilla [www-muodossa: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770/PDF/260770eng.pdf.multi](https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770/PDF/260770eng.pdf.multi) . (Luettu 18.4.2023.)

Vanwesenbeeck, I. 2020. Comprehensive Sexuality Education. Saatavilla [www-muodossa: https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/414795](https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/414795) . (Luettu 20.4.2023.)

Väestöliitto. 2019. Lapsi ja seksuaalisuus. Saatavilla [www-muodossa: https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/](https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/) . (Luettu 20.4.2023.)

Väestöliitto. 2021. Ohjaajan opas - puheeksi ottaminen. Saatavilla [www-muodossa: https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/02/f7c3eafb-pok-opas-netti.pdf](https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/02/f7c3eafb-pok-opas-netti.pdf) . (Luettu 13.5.2023.)

Väestöliitto. 2022. Mitä on kehotunnekasvatus? Saatavilla [www-muodossa: https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/01/17d8cd7e-tiivistelma-suomi-netti-1-2020.pdf](https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/01/17d8cd7e-tiivistelma-suomi-netti-1-2020.pdf) . (Luettu 13.5.2023.)

Weaver, A. D., Byers, E. S., Sears, H. A., Cohen, J. N. & Randall, H. E. S. 2002. Sexual health education at school and at home: Attitudes and experiences of New Brunswick parents. The Canadian Journal of Human Sexuality 11 (1), 19–32.

WHO Regional Office for Europe and BZgA, 2010. Standards for Sexuality Education in Europe. Saatavilla [www-muodossa: https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2016/06/WHOStandards-for-Sexuality-Education-in-Europe.pdf](https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2016/06/WHOStandards-for-Sexuality-Education-in-Europe.pdf) . (Luettu 9.2.2023.)

Liitteet

Liite 1.

Haastattelurunko

Sukupuoli (mies, nainen, muu)

Ikä (alle 25, 25–35, 36–45, 46–55, yli 56)

Työkokemus luokanopettajana (alle 5 vuotta, 6–10 vuotta, 11–20 vuotta, yli 21 vuotta)

Kehotunnekasvatuksesta saadut käsitykset ja kokemukset

1. Mitä kehotunnekasvatuksessa tulee ottaa huomioon? Millaista on hyvä kehotunnekasvatus alkuopetuksessa?

2. Millaisia kokemuksia Sinulla itselläsi on kehotunnekasvatuksesta ja siinä käyttämistäsi menetelmistä alkuopetuksessa?

Miten olet toteuttanut kehotunnekasvatusta?

Millaisin menetelmin?

Milloin ja missä tilanteissa tai oppiaine- tai asiakohdissa?

Miten saada kaikki oppilaat mukaan?

Millaisena koet opetuksen vaativuuden/helppouden?

Miten ja milloin olet onnistunut mielestäsi (esimerkkejä)? Milloin epäonnistunut (esimerkkejä)?

3. Miten tärkeänä pidät kehotunnekasvatusta alkuopetuksessa?

Erittäin tärkeänä _ tärkeänä _ vähemmän tärkeänä _ tarpeettomana _

Miksi?

Miten kehotunnekasvatus alkuopetuksessa eroaa muun luokkatason opetuksesta?

Kyllä _ Ei ___

Miksi?

4. Millaisia haasteita kehotunnekasvatukseen liittyy alkuopetuksessa?

Miten esimerkiksi oppilaat suhtautuvat kehotunnekasvatukseen (kiinnostuneisuus, vaivautuneisuus, häiritsevyys, tiedonhalu), Entä oppilaiden vanhemmat? Millaista opetusmateriaalia on saatavissa, sen sopivuus ja riittävyys? Millainen on opetusilmapiiri? Opetukseen käytettävissä oleva aika?)

5. Miten kehotunnekasvatusta voitaisiin kehittää?

6. Muita ajatuksia, kokemuksia ja käsityksiä?